

02 Nepal-skjelvet:
Kritikk mot
redningskaos

16 Helse:
Verdens verste
land for mødre

36 Portrettet:
Plans Plan B

**Sør-Sudan:
Makt-
krigens ofre**
Tema – side 18

BISTANDSAKTUELT

NR 4 – JUNI 2015 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

Amazonas' frontsoldater

Satellitt-teknologi, helikoptre og politi med våpen og skuddsikre vester. Bistandsaktuelt var med da Brasils miljøpoliti aksjonerte mot illegal tømmerhogst i delstaten Pará. Dette er selve frontlinjen i kampen om å bevare regnskogen.

Side 10

Foto: Gunnar Zachrisen

B-POSTABONNEMENT

«Norge støtter de mest konfliktsøkende.»

Side 16

En utbygget lokal beredskap er alfa og omega ved plutselige naturkatastrofer, mener Norges Røde Kors' styreleder Sven Møllekleiv.
Les mer på side 4-5

Aktuelt

Makt- analyser, ja takk

Leder

Utenriksdepartementet fikk nylig sterk kritikk fra Riksrevisjonen. Anledningen var en rapport der kontrollorganet fastslår at norsk bistand til godt styresett og antikorrupsjon har dårlig måloppnåelse. En svakhet ved norsk bistandspolitikk, ifølge Riksrevisjonen, er at den i for liten grad tar hensyn til underliggende maktforhold og den lokale konteksten der bistanden gis. Det tror vi er en riktig observasjon.

I DENNE UTGAVEN forteller vi om tragedien som utspiller seg i Sør-Sudan, som følge av en grotesk maktkamp mellom politiske og militære ledere. Dette er enda et eksempel på at Norge og andre vestlige givere har hatt for liten innsikt i lokale leders motiver og maktspill. I dette landet har ulike norske regjeringer satset stort politisk og betalt ut milliardbeløp.

NÅ ER DET ikke slik at utenriksstjenesten ikke har analysert landene der de opererer i før. Det er jo det diplomater skal gjøre. Men allerede før Riksrevisjonens rapport ble offentliggjort, ba utenriksminister Brende om nye og mer omfattende analyser av maktforhold i regjeringens 12 fokusland for bistand.

DET ER ET prisverdig initiativ. Dersom gode analyser av de reelle politiske økonomiske og makttalliansene i ulike land hadde foreligget tidligere, ville kanskje Norge ikke ha vært fullt så villige til å engasjere seg i visse typer samarbeid med maktelitene i Sør-Sudan og Afghanistan.

DE KOMMENDE MAKTANALYSENE for fokuslandene bør offentliggjøres og være gjenstand for politisk debatt. Dette vil bli en krevende øvelse for norske politikere. Regjeringen må for eksempel kunne begrunne hvorfor penger er betalt ut til en regjering som bryter sivile og politiske menneskerettigheter, men som kanskje gjør det bra på økonomiske og sosial utvikling.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell friidom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

Jordskjelvet i Nepal:

De kjempet om ofrene

To dager etter jordskjelvet i Nepal 25. april – som drepte rundt 8700 mennesker og såret mer enn 20 000 – var nesten 80 internasjonale søk- og redningsteam på plass i landet. «Ikke all hjelpen var like nyttig», rapporterer vår korrespondent Navin Khadka fra Katmandu.

Av Navin Singh Khadka

De kom fra land over hele verden, de fleste med egne charterfly lastet med utstyr og nødhjelp. India var det landet som sendte det største antallet helikoptre, fly og militært personell til hjelp i søke- og redningsarbeidet. Men også Kina, USA og en rekke andre land bidro med hjelp, utstyr og personell.

Nepals eneste internasjonale flyplass i Katmandu hadde på et tidspunkt ikke mer plass til å lagre utstyret de utenlandske søk- og redningsteamene hadde med seg. Luftfartskontrollør var på sin side bekymret for at rullebanen kunne bli ødelagt av den unormale belastningen fra så mange tunge fly.

Majones, nei takk!

Regjeringen i Nepal hadde allerede fra starten av antydning at den ikke var komfortabel med så mange utenlandske søke- og redningsteam. Ei uke etter hovedskjelvet fant den tida moden til å si «tak for innsatsen og vel hjem» til de utenlandske teamene.

Tre britiske chinook-helikoptre sto klare i India for å settes inn i redningsoperasjoner, men de fikk aldri de nødven-

dige tillatelsene fra Nepals regjering.

Talsmenn for Nepals regjeringen takket for den internasjonale hjelpen, men ba givere først sjekke hva som var Nepals faktiske behov – før de sendte mer hjelp.

– Vi trenger ting som folk kan bruke, som presenninger, ris, linsjer og sukker. Ikke varer som pasta og majones, som folk ikke vet hva de skal gjøre med, sa finansminister Ram Sharan Mahat.

– Noen land har sendt store fly med lite nødhjelpsmateriell, trolig for å berge egne borgere ut av Nepal etter jordskjelvet, la han til.

Svært lite dialog

Uavhengige observatører sier nesten ingen av de utenlandske teamene diskuterte situasjonen og behovene med regjeringen i Nepal før de kom til landet.

– Resultatet var at mye av det disse utenlandske teamene brakte med seg ikke ble brukt, fordi det ikke var tilpasset de lokale forholdene i Nepal, sier Ameet Dhakal, en kjent journalist og sjefredaktør i den populære nettportalen Setopati.com.

– Det var ingen dialog mellom dem og regjeringen på forhånd. De bare

■ SULT

Færre sultne

Antallet mennesker som sulter har gått ned fra rundt en milliard for 25 år siden til rundt 800 millioner i dag. I samme periode har jordens befolkning økt med om lag 1,9 milliarder mennesker.

■ RETTIGHETER

Frykter økt utnyttelse av barn

Fredsprisvinner Kailash Satyarthi er sterkt kritisk til forslaget om å myke opp Indias lovverk for barnearbeid. India har verdens høyeste antall barnearbeidere. Aktivistgrupper anslår at tallet ligger på mellom 60 og 115 millioner barn.

■ BISTAND

0.7

Tusenvis av aktivister marsjerte foran G7-toppmøtet i Tyskland med krav om at medlemslandene må oppfylle løftet om å gi 0.7 av BNP i bistand, melder The Guardian.

pakket tingene sine og kom.

Men det er ikke sikkert det hadde hjulpet med dialog, for regjeringen hadde knapt nok noen idé om hva de skulle be om.

– Regjeringen visste ikke hva de skulle be om fra giverlandene, sier Dhakal.

Ingen beredsskapsledelse

Regjeringens sjefsekretær, Leela Mani Poudyal, vedgår at nepalske myndigheter ikke hadde noen egen beredskapsorganisasjon for krisehåndtering. Et lovforslag om å opprette en krisehåndteringsmyndighet ble for en tid siden sendt fra regjeringen til nasjonalforsamlingen, men ble returnert etter at den forrige nasjonalforsamlingen ble oppløst.

Mens regjeringens respons var ganske treg de første dagene, begynte utenlandske aktører, spesielt de regionale stormaktene Kina og India, å konkurrere om å øve større innflytelse.

Egenprofilering

Mens noen utenlandske team holdt en lav profil i sitt arbeid, ble andre kritisert for å være mest opptatt av å framheve seg selv.

– Det var noen team, også fra vestlige land, som var mest opptatt av å forherlige sin egen innsats, sier en erfaren vestlig diplomat, som ikke vil bli navngitt.

– Det var frustrerende å se at de hadde lite å bidra med, samtidig som de markedsførte det som noe stort. Noen av dem veivet med sine lands flagg. Det skjedd også på steder der folk i hovedsak var reddet ut av nepalske redningsarbeidere.

Mange nepalesere reagerte særlig på indiske mediers dekning av hjelpearbeidet, som hadde fokus på Indias redningsarbeid og nødhjelp. Indiske tv-kanaler ble på sosiale medier anklaget for å gi ufortjent kreditt til redningsteamene sendt av den indiske regjeringen, og for å være ufølsomme for folk lidelser. Emneknaggen #Go-HomeIndiaMedia lå øverst på Twitters trendliste i Nepal.

Reddet 19 liv

Mens de utenlandske teamene fikk stor oppmerksomhet i internasjonal presse, ble det mindre oppmerksomhet om Nepals egen innsats. I nepalsk presse var det omvendt. I skyggen av regjeringens manglende sivile bered-

Etter at skjelvet rammet strømmet det inn hjelpe-team fra hele verden, de fleste med egne charterfly lastet med utstyr og nødhjelp.

Lorenzo Moscia / Archivolatino / Red / NTB Scanpix

skap, spilte hæren en nøkkelrolle allerede i de første timene etter skjelvet med å koordinere og utføre direkte hjelpearbeid. Ulike politistyrker gjorde en lignende innsats.

– Hæren reddet tilsammen 345 mennesker – uten hjelp fra andre aktører, opplyser visegeneralinspektør Puspa Ram KC til Bistandsaktuelt.

– Det faktum at Nepals hær, væpnet politi og annet politi gjorde at vi var de første til å sette igang søke- og redningsarbeid. Men senere da utenlandske team kom til, samarbeidet vi alle sammen om jobben, sier han.

Manglet utstyr og hunder

Ulike observatører sier at hæren, i motsetning til flere av de utenlandske, manglet viktig utstyr i redningsarbeidet, som vinkelslipere og betongsageutstyr. Dessuten manglet de redningshunder.

Observatører sier utenlandske redningsteam ga viktig teknisk bistand, for eksempel til å lokalisere mennesker som var fanget under ruiner eller kutte betongstykker. Disse teamene reddet 19 mennesker levende ut fra ruinene, viser tall fra regjeringen og fra FNs nødhjelps koordinatør UNOCHA.

– Det er uten tvil en stor bragd å redde så mange liv. Men dilemmaet er at det meste av ressursene, inkludert hjelp fra utlandet, ble brukt under søke- og redningsoperasjoner. Og nå er det million penger igjen til nesten en halv million familier som ble gjort hjemløse av jordskjelvet, sier den vestlige diplomaten.

Monsunen kommer

Ved utgangen av mai hadde 315 000 mennesker i de verst rammede distriktene fortsatt ikke mottatt noe nødhjelp, ifølge FN.

Monsunregnet er ventet til Nepal i nær framtid. Det vil forverre situasjonen for de mange hjemløse familiene. Hvert år bringer monsunen med seg flom og jordskred i Nepal. Forskere frykter at monsunen i år vil utløse langt flere jordskred og flommer enn vanlig, fordi jordskjelvet har bidratt til geologisk ustabilitet i fjellene.

Nepal er vert for en stor giverkonferanse om gjenoppbygging 25. juni. ■

Artikkelforfatter Navin Khadka er korrespondent for BBC og Bistandsaktuelt. Han er bosatt i Katmandu.

4 Aktuelt

Mollekleiv:

– Det er fare for at noen går i veien for andre

En utbygget lokalberedskap er alfa og omega ved plutselige naturkatastrofer, mener Norges Røde Kors' styreleder Sven Mollekleiv. Han er kritisk til at utenlandske regjeringer og organisasjoner kappes om å sende søk- og redningsteam, slik tilfellet var i Nepal nylig. **Av Gunnar Zachrisen**

Tv-bilder fra hovedstaden Katmandu har vist redningsteam fra ulike land som nærmest har slåss om å bære ut overlevende ut fra sammenraste bygninger.

– Når mange utlendinger stormer inn, er det en fare for at noen går i veien – heller enn å bidra. Det er en fare for at de overtar det ansvaret som bur-

de ligget lokalt, og det er en fare for at de bygger opp noe som de lokale ikke klarer å følge opp på lang sikt, sier den erfarne bistandsarbeideren.

Mollekleiv viser til undersøkelser som er gjort i forbindelse med de årlige World Disaster Reports fra Det internasjonale Røde Kors- og Røde Halvmåneforbundet. Her fastslås det at 90

prosent av alle som reddes etter naturkatastrofer, reddes av lokale hjelpere. Dette er særlig relevant ved jordskjelv. Utenlandske team vil sjelden komme fram tidnok til å redde ut ofrene fra sammenraste bygninger.

Lokal forankring

Han er kritisk til det sterke fokuset mange land har på å sende «egne» søk- og redningsteam. Dette bør kun gjøres hvis noen grunnleggende forutsetninger foreligger, mener han. Hvis ikke kan man gjøre mer skade enn gagn.

– Skal man sende avgårde et søk- og redningsteam må det være forankret i lokale strukturer eller i internasjonale strukturer med tilstedeværelse i landet.

Responser må være tydelig etterspurt ut fra et behov definert av lokale koordinerende organer. Hvis ikke risikerer man å bli gående rundt uten å få gjort det man hadde som mål. I verste fall blir man en belastning for hele hjelpearbeidet, sier han.

Selvhjelpne team?

Røde Kors-styrelederen kjenner til eksempler på at land og organisasjoner har sendt avgårde søk- og redningsteam som selv har måttet be om hjelp.

– Det er alltid slik at mange vil hjelpe, men gode intensjoner er ikke nok. Man må ha kompetanse og erfaring, og kunne klare seg under vanskelige omstendigheter med mat, vann, transport

«Etter fem døgn i ruinene ble 24 år gamle Krishna Kumari Khadka reddet ut av norske redningsmannskaper», kunne vi lese i norske aviser dagen etter at hun ble funnet i live i Kathmandu. I israelske og franske medier ble hun reddet av israelske og franske redningsmannskaper, i tillegg ble hun reddet ut av «lokale redningsmannskaper» ifølge flere internasjonale medier.

Foto: Navesh Chitrakar / Reuters / NTB Scanpix

og husly. Hvis man ikke er selvhjulpne på disse områdene, kan man fort bli en belastning heller enn en hjelp, sier han.

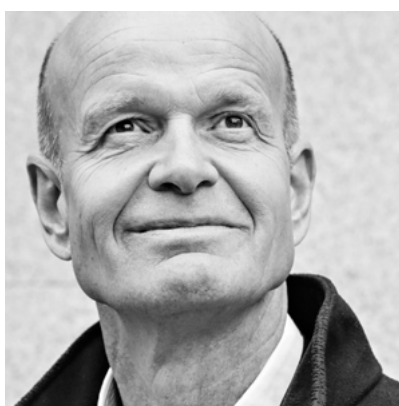
Styrelederen ser lokal organisering som det avgjørende, og advarer mot at utenlandske eksperter stormer inn og tar over samordningsansvaret i katastrofesituasjoner. Da risikerer man blant annet å bygge opp strukturer og teknologi som de lokale ikke klarer å følge opp i ettertid.

Lang erfaring

I Nepal har Røde Kors arbeidet med å styrke kompetansen hos lokale partnere i 23 år. Arbeidet med lokale foreninger av Nepal Røde Kors har blant annet innebåret ungdomsarbeid, ren katastrofeforebygging og førstehjelpsopplæring.

– Det er viktig at man på forhånd har sett for seg og diskutert ulike katastrofescenarier. Når katastrofen skjer, må det finnes beredskapsplaner og strukturer lokalt, som inkluderer kompetent personell, utstyr og logistikk, sier han.

I tilfellet Nepal fantes det en viss myndighetsstruktur, som i noen grad fungerte gjennom sikkerhetsstyrker, og det fantes sivile strukturer. Han understreker det viktige aspektet med å tenke langsiktig utvikling allerede i nødhjelpsfasen.

Norges Røde Kors' styreleder, Sven Mollekleiv.

Feltsykehus

Norges Røde Kors bidro etter jordskjelvet i Nepal med å etablere et feltsykehus som ble satt opp like ved der et lokalt sykehus hadde blitt ødelagt av jordskjelvet. Det norske søk- og redningsteamet bisto Røde Kors i å etablere dette sykehuset etter at deres søk- og redningsoppdrag var utført. Ifølge Mollekleiv var dette til stor hjelp.

Ønsket om plassering ble definert av lokale myndigheter. Sykehuset har så langt behandlet rundt 5000 pasienter. ■

– Vanskelig vurdering

Av Tor Aksel Bolle

– Utsending av søk- og redningsteam er en vanskelig vurdering. Responstid er viktig, og vi visste at vi lå langt unna det rammede området. Vi måtte ta en rask avgjørelse i en situasjon hvor vi hadde begrenset informasjon om hva slags hjelp som trengtes. I dette tilfellet valgte vi å høre på blant annet FN i Nepal som dagen etter skjelvet, dag to etter skjelvet, sa at det fortsatt var behov for utenlandske redningsteam, sier Arne Follerås.

Han er seniorrådgiver i UD's seksjon for humanitære spørsmål.

– Kaotisk

Å sende og lønne det norske teamet på 35 mann med seks hunder pluss 8-9 tonn utstyr i chartret fly, vil ifølge UD-representanten trolig ha en samlet prislapp på mellom 2 og 3 millioner kroner. På grunn av et enormt press på flyplassen i Katmandu ble nordmennene sittende to døgn i Baku før de fikk landings-tillatelse. Flere land, blant annet Finland og Danmark, valgte å holde sine søk- og redningsteam hjemme etter å ha vurdert situasjonen.

– Vi prøver hele tiden å gi den hjelpen som er mest mulig hensiktsmessig og fikk altså tilbake-melding fra FN om at redningsteam var ønsket. Situasjonen var kaotisk, det var blant annet uklart hva slags kapasitet som fantes i nabolandene, sier Follerås.

Ifølge FN var det mer enn 70 utenlandske redningsteam på plass i Nepal, som reddet rundt 16 personer. I tillegg behandlet de nærmere 1200 skadde.

– Vi er nå i ferd med å evaluere bruken av det norske redningsteamet. Vi vet at de var med på å redde en kvinne. De bidro også med å sette opp et feltsykehus, og Røde Kors var veldig fornøyd med det. Generelt er det viktig for oss at vi gir hjelp som trengs og som ikke bidrar til kaos i slike situasjoner.

Det norske teamet møtte statsminister Erna Solberg før avreise og utenriksminister Børge Brende tok imot dem da de kom hjem. Da det norske teamet var med på å redde en kvinne sammen med blant andre franskmenn, israelere og nepalesere, fikk det stor oppmerksomhet i de ulike lands medier. Den eneste forskjellen var at i israelske medier var det israelere som reddet kvinnen og i norske medier var det nordmenn.

– Er det mye symbolpolitikk i å sende et norsk team?

– Vi sendte det norske teamet fordi vi, på bakgrunn av informasjon fra blant annet FN i Nepal, mente det var bruk for dem og at det var fornuftig ressursbruk.

– God jobb

Ove Syslak ledet det norske teamet som dro til Nepal. Han er en svært erfaren redningsmann og er blant annet med på å sertifisere redningsteam i andre land.

Syslak sier til Bistandsaktuelt at han mener nordmennene gjorde en utmerket jobb og at det var riktig ressursbruk å sende dem.

– I tillegg til at vi er spesialister på redningsarbeid har vi elektrikere, rørleggere og helsepersonell. Alt dette var det bruk for. Så vi bidro ikke bare med å søke etter overlevende, men også på en rekke andre måter. For eksempel hjalp vi Røde Kors med å sette opp et feltsykehus, slik at de raskt kom i gang. Vi hjalp også lokalbefolkningen, blant annet med å hente ut omkomne. I den store sammenhengen koster det også småpenger å sende oss, sier han.

Syslak sier at han skulle ønske at beslutningen om å sende teamet ble tatt raskere i UD.

– I denne type arbeid er tid helt avgjørende. Hadde vi fått klarsignal før, hadde vi unngått kaoset på flyplassen i Katmandu og sluppet å vente i Baku. Da hadde vi kommet fortere i gang med arbeidet, sier han. ■

Redningsmannskap fra Norsar blir tatt imot av utenriksminister Børge Brende på Gardermoen. Teamet besto av mannskap fra Norske Redningshunder, Oslo brann- og redningsetat (OBRE) og helsepersonell fra Oslo universitetssykehus. Foto: Fredrik Varfjell / NTB scanpix

6 **Aktuelt**

– Vondt å se somaliske mødre forlate sine barn

Da Adem ble født veide han halvannen kilo. Men dette er ikke en historie om lav fødselsvekt. Før den premature gutten var ett døgn, hadde moren forlatt ham. Somalia er verdens verste mødreland.

Av Espen Røst, i Somaliland

«**N**orge er verdens beste mødreland», fastslo VG 5. mai. Samme dag fødtes en liten gutt i Somaliland. Adem, som sykepleierne på nyfødtavdelingen her kaller ham, er noen uker gammel nå. Selv om han ikke er syk, ligger gutten fortsatt i hjørnet bak døra på intensivrom A.

1500 gram viste vekta under Adem omtrent samtidig som Erna Solberg uttrykte stolthet og glede over at Norge er verdens beste land å bli mamma i. Gladnyheten VG og statsministeren serverte det norske folk denne maidaen var basert på Redd Barnas State of the World's Mothers.

I rapporten kommer det frem at mens Norge troner på mammatoppen, befinner Somalia seg i den andre enden av skalaen der landene er målt på fem ulike indikatorer: Mødre dødelighet, barnedødelighet, kvinners utdanningsnivå, økonomiske status og politiske deltakelse i samfunnet.

Adem er født i utbryter-republikken Somaliland, som muligens har et noe bedre rustet helsevesen enn resten av Somalia. Men for lille Adem er det mindre viktig. For dagen etter VG-oppslaget valgte den premature guttens mor å forlate sykehuset i Hargeisa. Uten sin nyfødte sønn.

Ingen trygge rammer

– Det gjør vondt å se at en somalisk mor ikke ser en annen utvei enn å forlate sitt nyfødte barn, sier Faduma Hassan.

Sykepleieren ved Hargeisa Group Hospital vet ikke hvorfor Adems mor valgte å dra. – Man kan bare gjette, sier hun – men poengterer at til tross for at Somaliland ofte portretteres som et fredelig område i en region fullt av konflikter, er det fortsatt enorme utfordringer som følge av borgerkrigen.

– At Adems mor valgte å forlate ham forteller meg at somaliske mødre ikke har trygge rammer i livene sine. De lever risikable liv; under graviditeten, under fødsel og etter fødsel, sier Faduma Hassan.

Statistikk om Somaliland er svært begrenset. Fordi regionen ikke er anerkjent av noe annet land som selvstendig, er den oppført i ulike FN-statistikker som en del av Somalia. Da Somalias myndigheter nylig presenter-

te sin «Population estimation survey» sammen med FNs befolkningsfond var de fem delstatene i Somaliland inkludert.

Ifølge undersøkelsen er halvparten av den kvinnelige befolkningen i fruktbar alder fra 15-49 år. «Den store gruppen mødre og potensielle mødre må være en vekker for Somalia og deres utviklingspartnere. Det må investeres i barne- og mødre helse for å minimere risikoen for død under svangerskap og fødsel», heter det.

Lavere enn Somalia?

Heller ikke Verdensbanken har egen statistikkportal for Somaliland, men presenterte i 2014 en undersøkelse som anslår fattigdomsrate og bruttonasjonalprodukt. Med en estimert befolkning på fire millioner mennesker mener banken Somaliland har et BNP per innbygger på 347 dollar. Det er lavere enn Somalia og det fjerde laveste i verden.

Verdensbankens notat påpeker også at pengene ikke er jevnt fordelt. På landsbygda er fattigdomsraten langt høyere enn i urbane områder. Og bildet gjentar seg når det kommer til helse-tjenester, for utenfor byene skjer de fleste fødsler i hjemmet, ofte uten en fødselshjelper.

«Det er mer sannsynlig for mødre i Somaliland å dø under fødsel, eller for et spebarn å dø før sin første fødselsdag, enn i nabolandene», heter det fra Verdensbanken. «Mangelen på investeringer i sosiale tjenester, har ødelagt for menneskelig utvikling», heter det videre.

Dr. Mohammed Mose er underdirektør i helsedepartementet med ansvar for mødre- og barnehelse. Han forteller at Somalilands myndigheter ikke har noen god oversikt over tilstanden og utviklingen for mødre- og barnehelse.

– Vi har ikke systemer og rutiner, og derfor har vi heller ikke tall som forsvarlig beskriver situasjonen, sier Dr. Mose:

– De som kan gi deg best svar på hvor mange som dør i forbindelse med fødsel, er de som jobber på helseklinikene, ute i distriktene. Jordmødre som møter kvinner hver dag i sitt arbeid.

– Det er veldig hyggelig at det er så bra å være mor i dette landet, sa Erna Solberg da VG meldte at Norge er verdens beste mammaland. Samme dag ble lille Adem født i verdens verste mødreland; moren forlot ham dagen etter. – Jeg trenger ikke en kåring for å skjønne at Norge er verdens beste mødreland, sier barnesykepleier Faduma Hassan.

Foto: Espen Røst / Faksimile: VG

historie, eller hvorfor hun valgte en slik drastisk utvei. Men fattigdom, arbeidsløshet, khat-tygging, seksualisert vold kan være svar – rekken av utfordringer er lang i Somaliland, og alle problemene henger sammen, sier sykehusdirektøren.

Prøve lykken i Europa?

På spedbarnsavdelingen noen hus bortenfor direktørens kontor går diskusjonen høyt mellom sykepleierne. Det er uenighet om hvorfor Adems mor valgte å forlate sin nyfødte sønn. Noen mener å ha hørt at gutten er født utenfor ekteskap, andre sier Adems far forlot moren for å prøve lykken i Europa. Men ingen vet sikkert, og alle er enige i at de må prøve å finne en ny mor til Adem: Barnehjem er en dårlig løsning.

– Siden han er prematur fikk vi lov til å ha ham her på avdelingen. Sjansene for at han vil overleve på et barnehjem er små. Derfor vil vi prøve å finne et fosterhjem til han, sier sykepleier Faduma Hassan.

Da hun var barn kom hun til Norge som flyktning. Med utdannelse som sykepleier fra Høgskolen i Oslo og Akershus, reiste 33-åringen tilbake for å bidra til gjenoppbyggingen av hjemlandet for tre år siden.

Hjelpende hånd?

Dagen etter at Adems mor hadde forlatt sønnen, satt Faduma Hassan på pauserommet på nyfødtavdelingen og surfet på VG-nett. Det hun leste der – om sine to hjemland, en på topp og en på bunn – fikk henne til å tenke:

– Jeg har selv fem barn født i Norge, og er glad på vegne av norske kvinner. Vi har et uvurderlig godt helse-system og økonomiske rammer som sørger for at mor og barn får dekket sine behov. Nå er Norge kåret til verdens beste land for mødre, men jeg trengte ikke en kåring for å skjønne det.

Hun spør hva som skal til for å få norske myndigheter til å strekke ut en hjelpende hånd til mødre i Somalia.

– Nå ser vi hvordan tusener prøver å ta seg til Europa. Vi som er helsearbeidere tenker hele tiden forebygging. Det burde landene i Europa også gjøre, og den beste medisinen ville være å gjøre livene bedre for de som bor her. Så slipper alle disse menneskene å legge ut på den farefulle ferden over Middelhavet. ■

**Fødselshjelper
Deeqa Mohamoud
Kabadhe.**

**Dr. Ahmed Omar
Askar, direktør
ved Hargeisa
Group Hospital.**

For mange har dødd

Bistandsaktuelt reiser til helsestasjonen i Sh. Omer district utenfor Hargeisa. Kvinnene som kommer hit er nomader eller internt fordrevne, forteller Deeqa Mohamoud Kabadhe. Hun har ingen formell jordmorutdannelse, men etter mer enn 25 år som fødselshjelper kjenner hun situasjonen for kvinner på landsbygda i Somaliland bedre enn de fleste.

– Jeg vet ikke hvor mange barn jeg har tatt imot, men i snitt har det nok vært ti barn i uka; tusenvis opp gjennom årene. Altfor mange kvinner og barn har dødd i forbindelse med fødsel, forteller den 50 år gamle kvinnen.

Bistandsaktuelt spør hvor mange som ikke har overlevd de fødslene hun har vært fødselshjelper ved.

– Et anslag?

– Kanskje det har vært ett dødfødt barn i uka. Kanskje 30 kvinner som ikke har overlevd fødselen i løpet av et år. Det er vanskelig å anslå...

Jordmorens eksempel er ingen statistikk, men gir likevel et bilde av hverdagen til en fødselshjelper i Somaliland. Deeqa Mohamoud Kabadhe sier hun i snitt har tatt i mot rundt 500 barn årlig. Av disse anslår jordmoren selv at rundt 50 barn og 30 mødre ikke overlevde fødselen.

Kvinner og barn lider

– Mødre helse er én av de største utfordringene i Somaliland. Vi er et land som mangler nesten alt. Selv her i hovedstaden har vi for lite kvalifisert personell og nesten ikke utstyr. På landsbygda er det enda verre. Der finnes ingenting, sier Dr. Ahmed Omar Askar.

Direktøren ved Hargeisa Group Hospital mener et av de største problemene er at Somaliland ikke er anerkjent som selvstendig stat. Det hindrer bilaterale samarbeidsavtaler, muligheter for lån og generell utvikling, sier han.

– Med en så svak økonomi, klarer vi ikke å tilby de mest elementære helse-tjenester. Det påvirker hele befolkningen, men det er kvinner og barn som lider mest, sier Dr. Askar og eksemplifiserer med lille Adems mor:

– Jeg kjenner ikke denne kvinnens

**Les mer
på nett**
bistandsaktuelt.no

Etter fire uker veier Adem 2 kg. De ansatte ved Hargeisa Group Hospital vet ikke hvorfor moren forlot den premature gutten, men er fast bestemt på å finne en foster-mor. Ifølge Redd Barna er Somalia det verste landet i verden å bli mor. Norge er ikke overraskende det beste.

Foto: Espen Røst

Mødre- og barnehelse

- Verdens helseorganisasjonen (WHO) mener Somalia er blant landene med aller høyest mødre- og barnedødelighet i verden.
- Ifølge FN-organisasjonens *Maternal death ratio* dør 850 somaliske kvinner per 100 000 levendefødte barn. WHO's anslag tilsier at 146 barn per 1000 fødte vil dø før fylte fem år.
- Norge har gjennom flere år vært en ledende bistandsgiver internasjonalt på mødre- og barnehelse.

8 Aktuelt

«« Civita har skuslet bort en gyllen anledning til å bringe inn et reflektert borgerlig bidrag til utviklingspolitikken.»»

Arnfinn Nygård (RORG) i Dagens Næringsliv

RETTIGHETER

Kritikk av Qatar

1,5 millioner mennesker er immigrantarbeidere i Qatar, som skal arrangere fotball-VM i 2022. Menneskerettighetsorganisasjoner sier de jobber under slave-lignende forhold. De får ikke skifte jobb eller forlate landet uten arbeidsgiverens tillatelse, skriver The Economist.

UTVIKLING

600

millioner mennesker har ikke tilgang til elektrisitet, i følge ferske FN-tall.

Drapstall kan bli FN-mål på utvikling

Drap krever hver dag flere liv enn krig, terror og politisk vold til sammen. Reduksjon av drap og annen vold kan bli et av kriteriene for FNs nye utviklingsmål.

Av Asle Olav Rønning

De fleste land i verden har ganske lav forekomst av drap. Men i noen land kan dødstallene som følge av voldskriminalitet være like høye som i en pågående borgerkrig. Slike drapsoølger kan ramme sosial og økonomisk utvikling hardt.

Ti-på-topp lista over land med høyest drapshyppighet er dominert av land fra Mellom-Amerika og Karibia. Også Sør-Amerika og det sørlige Afrika har høye drapsrater.

FNs nye bærekraftsmål skal etter

planen vedtas i høst. Her kan antall drap bli inkludert som en såkalt indikator knyttet til mål 16. Forslaget til mål 16 sier at medlemslandene forplikter seg til å arbeide for fredelige og inkluderende samfunn.

Honduras på topp

Honduras ligger på toppen av drapsstatistikken med over 70 000 drap siden 2000. Landet hadde i fjor mer enn 60 drap per 100 000 innbyggere.

Norge ligger i den motsatte enden av den globale skalaen, med 0,5

Høyest drapshyppighet i verden

Drap pr 100 000 innbyggere 2012

1. Honduras (7172)	85,5
2. Venezuela (16072)	53,7
3. De amerikanske jomfruøyene (56)	52,6
4. Belize (145)	44,7
5. Jamaica (1099)	40,6
6. Lesotho (764)	38
7. El Salvador (2246)	35,7
8. Anguilla (5)	35,4*
9. Guatemala (5237)	34,7
10. Colombia (15733)	33,8

Antall rapporterte drap i parentes.

Kilde: Homicide Monitor/Igarapé Institute

* Har lav befolkning og derfor stor statistisk feilmargin

drepte per 100 000 innbyggere. Med en voldsutvikling som i Honduras ville Norge hatt over 6000 drap i året. I stedet var det 27 drap i Norge i fjor.

Tallene kommer fra Homicide Monitor, et nytt nettsted startet av den brasilianske tenketanken Igarapé Institute. Nettstedet gir tilgang på oppdaterte tall over drap fra 219 land og territorier. Det er etablert i samarbeid med forskningsinstituttet PRIO i Norge og med støtte fra det norske utenriksdepartementet.

Fem ganger mer

Rapporten Global Burden of Armed Violence 2015 tar for seg både voldelige dødsfall i krig og drap som følge av kriminalitet, og slår fast at drap tar livet av mange flere mennesker enn krig.

Ifølge rapporten ble 70 000 men-

nesker i gjennomsnitt drept i krigshandlinger, politisk vold og terror hvert år mellom 2007 og 2012. Drap uten tilknytning til krig og konflikt utgjorde ifølge denne rapporten 377 000 dødsfall årlig, eller mer enn fem ganger så mange.

Gråsoner

Tallene omfatter det som på norsk kalles forsettlig drap, det vil si drap der en gjerningsmann har drept med vilje. I tillegg kommer andre kategorier, blant dem uhell og andre dødsfall som følge av vold.

I etterkant av kriger vil det være gråsoner mellom vanlige drap og det som egentlig er en fortsettelse av konflikten.

Rapporten er utgitt av et sekretariat knyttet til Geneva Declaration on Armed Violence and Development.

■ SKATT

Skattefusker dreper

Hvert år dør 6 millioner barn før de fyller fem av sykdommer som lett kunne vært forebygget eller behandlet. Redd Barna anslår at skatten som blir unndratt i de 75 landene med høyest barnedødelighet, langt på vei kunne ha sikret tilfredsstillende helse-tjenester.

« Bistandshistorien er et oppkomme av illustrasjoner av dårlig gjennomtenkte prosjekter og entusiastisk kunnskapsbrist. »

Professor Øyvind Østerud, i Dagens Næringsliv

Venner sørger over en ung mann som er drept på et marked i Honduras' hovedstad Tegucigalpa. Andre folk på markedet er tilskuere til det hele. Foto: NTB Scanpix / Reuters / Jorge Cabrera

FNs kontor for narkotika og kriminalitet, UNODC, oppgir i sin siste rapport enda høyere tall for forsettlig drap enn Geneve-rapporten. Denne rapporten tar kun for seg 2012, men er i større grad basert på anslag og estimater.

Mangler data

For flertallet av land i Afrika blir det ikke rapportert inn nasjonale tall. I stedet brukes anslag fra Verdens helseorganisasjon WHO.

– Det er et klart behov for å forbedre datainnsamling og innrapportering i mange fattige land, mener forsker Nicolas Marsh ved PRIO.

Om drap skal inngå som en av indikatorene knyttet til nye bærekraftige utviklingsmål vil det kreve mye bedre tilgang på data enn i dag. Samtidig er ambisjonene i FN svært høye. I et

forslag som nå er sendt fra Sustainable Development Solutions Network til FNs generalsekretær Ban Ki-moon heter det at ikke bare drap, men også alvorlige skader som følge av vold, kan inngå som en indikator på utviklingsmål 16.

Om også alvorlige skader som følge av vold skal inkluderes, vil det gjøre problemet med manglende data fra mange fattige land enda mer akutt. PRIO-forsker Nicolas Marsh mener at fattige land som ikke har god oversikt over antall drap, i enda mindre grad har oversikt over antall alvorlige voldshendelser der offeret overlever. ■

Nicolas Marsh, forsker ved PRIO.

Mukulu arrestert**Av Jan Speed**

Den beryktede opprørslederen Jamil Mukulu (bildet), som har herjet i det østlige Kongo og helt vest i Uganda, er blitt arrestert i Tanzania. Det melder nyhetsbyrået IRIN. Mukulu, som er kjent for sine brutale metoder, har i over tyve år unngått å bli arrestert av ugandiske og kongolesiske sikkerhetsstyrker. (Se artikkel i Bistandsaktuelt 3–2015.)

Opprørsgruppen hans Allied Democratic Front (ADF) har hatt som uttalt mål å styrte regjeringen i Uganda og innføre islamske sharia-lover. De senere årene har han oppholdt seg i det østlige DR Kongo.

Ifølge IRIN ble Mukulu arrestert av tanzanianske styrker i april. En av hans toppkommandanter skal ha blitt drept av den kongolesiske hæren i slutten av samme måned.

Jamil Mukulu. Foto: FN

10 Aktuelt**3 dager
i skogen**

I tre dager har Bistandsaktuelt fulgt det brasilianske miljøpolitiet Ibamas en småby i delstaten Pará, der miljøpolitiet driver en kontinuerlig kamp mot

Regnskogens fo

operasjoner mot illegal avskoging i Amazonas. Vi ble med til Novo Progresso, avskoging. Dette er selve frontlinjen i kampen om å bevare regnskogen.

rsvarere

Politiagentene Marcelo, Sandro, Jaime og Wilson legger planen for en ny aksjon mot illegal hogst i regnskogen. Helikopteret i bakgrunnen ble beskyttet under en aksjon mot en illegal gruve i området to uker tidligere.

Brasils miljøpoliti er regnskogens frontsoldater. Utstyrt med satellitt-teknologi, helikoptre og våpen kjemper de mot illegale tømmerhandlere, jordspekulanter og gullgravere. – De er heltene i kampen mot avskogingen, sier landets visemiljøminister Francisco Gaetani.

Av Gunnar Zachrisen, i Brasil

Jeg befinner meg i et helikopter tilhørende miljøpolitiet «Ibama». Vi dunder avgårde i høy fart, om lag 100 meter over tretoppene og beitemarkene, på et øde sted i hjertet av Amazonas.

Det er 20 minutter siden vi forlot basen i småbyen Novo Progresso, der et 50-tall politifolk, to helikoptre og 29 biler deltar i en felles politioperasjon mot miljøkriminelle.

Nå nærmer vi oss målet. Vi flyr gradvis lavere over tretoppene før vi sirkler over en tett begrodd åker.

«Jeg går ned, jeg går ned», roper piloten, mens han langsomt senker maskinen – og får et «OK» tilbake fra hjelpemannen og annenpiloten. De henger ut av helikopteret på hver sin side og stirrer ned i det høye og fuktige ormegresset.

Gresset svaier og legger seg under lufttrykket fra rotorbladene. Vi hopper ut. Vegetasjonen gjør oss våte helt opp på magen. Vi bakser oss ut av det meterhøye gresset i åkeren, krysser et kveggjerde, og ender på en skogsvei.

GPS

Ibama-agent Alex går foran, med skuddsikker vest og hevet revolver. Han har hastverk. Vi er på vei mot det agentene antar er en ulovlig tømmerhoggerleir, godt skjult inne i skogen.

Aksjonen er nøye planlagt. Ved hjelp av satellittbilder og kart har analytikerne på basen pekt ut målet, og koordinatene er plottet inn på små GPS-sendere. Nå peker pila på GPS-en til Alex i samme retning som skogsveien, rett mot et svart hull i skogen.

Spillolje

Ved inngangen til den dype skogen oppdager agent Renato noe. Først to tønner tilgriset av spillolje, deretter en 400-liters vanntank i plast skjult under en svart plastpresenning. Alex kommer til. Han drar fram en kraftig kniv fra slira og punkterer vanntanken med flere stikk. →

«De er ikke langt unna. Maten er ennå varm.»

Govinda Terra, operasjonsleder

12 Aktuelt

Nå går vi inn i skogen. Inn blant de høye og mektige trærne som har gjort denne delen av skogsveien skjult for helikoptere og satellittbilder. Det er

Brasiliansk og norsk støtte

■ Norge har siden 2007 brukt 5,3 milliarder kroner på tiltak for å bevare regnskogen i Brasil. Dette er Norges største bistandsprogram.

■ Mye av den norske klima- og skogbistanden (som går via det såkalte Amazonas-fondet) er brukt på ulike former for overvåking og kontroll med avskoging.

■ Pågående støtte fra Amazonas-fondet til utvidelse og forbedring av satellitt-teknologi regi av det brasilianske Instituttet for romforskning (INPE) beløper seg til 165 millioner kroner. Miljøpolitiet Ibama bruker denne satellitt-teknologien.

■ Ibama blir i all hovedsak finansiert av den brasilianske staten.

mørkt under trærne – og klamt. Et sted i nærheten, fra den store skogen, varsler en arara-papegøye.

Operasjonsleder Govinda og agent Renato har et forsprang der de småløper på den regnvåte skogsveien. Vi følger traktorsporene. Joggeskoene mine sklir i gjørma, der jeg skynder meg etter, med kameraet i høyre hånd. Bak meg kommer agent Alex viftende med en revolver.

Mengder av mat

I et skogholt 150 meter lenger fremme har Renato funnet den første leiren: En provisorisk hytte laget av stokker og plastpresenning. Transistor-radioer, kokekar og madrasser avslører at det har vært folk her. Noen titalls meter unna finner de den andre, enda større og bedre utstyrt enn den første.

Store mengder mat er nylig fraktet inn til skogsarbeiderne. Størrelsen på kasserollene tyder på at noen bestyrer en storhusholdning for minst et dusin sultne menn. Kanskje enda flere. En tredje hytte er under oppføring.

– De er ikke langt unna. Maten er ennå varm, hvisker operasjonsleder

I løpet av et par minutter har agentene Alex og Renato (med ryggen til) omgjort skogsarbeiderleiren til et flammehav.

Govinda Terra der han kikker oppi en av de store grytene med kjøtt og brune bønner.

Han er sikker på at de har gjemt seg i skogen, og at de har rukket å få med seg det viktigste utstyret: motorsagene.

– Det er ulempen med helikopteret i en stille skog. Støyen høres over flere kilometer og gjør at de rekker å stikke av, sier han.

Setter fyr

Nå skjer alt raskt. Agent Alex tømmer tennvæske på en madrass og tar fram lighteren. En propangassbeholder blir akkurat reddet ut av flammene i det de setter fyr på den andre hytta. I lyset fra ilden ser jeg agent Renato som skjærer hull på poser med ris og bønner, og tømmer det ut på bakken. Mest mulig skal ødelegges – for å hindre at skogsarbeiderne fortsetter arbeidet.

Jobben med å ødelegge de illegale leirene er gjort i løpet av få minutter. Operasjonsleder Govinda og agent Renato bærer en plastkasse med en motorsag og tilhørende utstyr mellom seg der de haster ut av skogen igjen.

– Av sikkerhetsgrunner gjelder det å aksjonere raskt. Vi har bare noen få minutter på oss, sier Govinda.

Agent Alex danner baktroppen. Like før han skal gå, kommer det lyder fra skogen. Han smeller av to skarpe skudd, i luften, før han trekker seg tilbake fra den illegale leiren.

Ødeleggelser

I det helikopteret letter sveiper vi over ugeringene som allerede er

Ibama-agentene går bevæpnet og med skuddsikre vester, selv når de raster på en veikro. – Det er ikke alle i lokalbefolkningen som liker oss, sier de.

Pågrep skogmafia-boss

Det brasilianske miljøpolitiets største fangst så langt er pågripelsen av næringslivsmannen og jordspekulanten Antonio Castanha i februar i år. Pågripelsen skjedde som siste ledd i en etterforskning som da hadde pågått i seks måneder.

Av Gunnar Zachrisen

Atte andre personer er tidligere pågrepet i saken. Påtalemyndigheten i Brasil omtaler Castanha og hans bande som landets verste avskogere og anslår at de har stått bak ulovlig hogst av 15 000 hektar skog.

Skogmafiaen har ifølge politiet tilegnet seg store områder i Amazonas på ulovlig vis, for deretter å hogge ned deler av skogen og selge eiendommene som beiteland til kvegfarmere.

Den illegale avskogingen som politiet hevder Castanha står bak har i hovedsak skjedd i områdene nær den beryktede riksvei BR-163 (se Bistandsaktuelt 9/2014 eller tinyurl.com/q3r4rqt). Denne transportkorridoren for landbruks-eksport krysser Amazonas fra nord til sør. Ifølge IBAMA er dette området for tida selve kjerneområdet for miljøkriminalitet i Brasil.

Eiendomsutvikler

Den siktede ble pågrepet på sitt hjemsted Novo Progresso, en gullgraver- og tømmerhoggerby, i delstaten Pará. Byen ble anlagt på

1970-tallet og har i dag om lag 20 000 innbyggere. Kilder i miljøpolitiet karakteriserer overfor Bistandsaktuelt byen som et «vill vest», der økonomien i stor grad baserer seg på inntekter fra kveg, illegal gullgraving, ulovlig hogst og jordspekulasjon.

Castanha, en arbeidsinnvandrer

og bonde fra det sørlige Brasil, har de siste par tiårene slått seg opp på salg av jordbrukseiendommer. Veien til rikdom har gått gjennom å «utvikle» tidligere skogseiendommer, som omgjøres til kvegfarmere og utstyres med «legaliserte» papirer. Politiet antar at Castanha har hatt lyssky kontakter ved kontoret som står for eiendomsregisteret.

Lønnsomt salg

Et av gjennombruddene i etterforskningen kom da politiet avlyttet en telefonsamtale der Castanha skrøt av å ha solgt en eiendom for 17 millioner reais (om lag 44 millioner kroner).

I sentrum av småbyen ved den beryktede veien gjennom Amazonas, BR-163, troner byens største supermarked «Castanha», eid av samme mann. Supermarkedet har vært nyttig for hvitvasking av svarte penger, mener påtalemyndigheten.

Næringslivsmannen risikerer opptil 40 års fengsel dersom han blir funnet skyldig etter tiltalen. Den foreløpige siktelsen går ut på ulovlig hogst, tyveri av eiendom, forfalskning av dokumenter, hvitvasking av penger og organisert kriminalitet. Siktelsen baserer seg blant annet på opplysninger miljøpolitiet har fått fra avhør av Castanhas tidligere nære medarbeidere. Det statlige brasilianske Økokrim og skattemyndighetene har bistått miljøpolitiet i etterforskningen. ■

begått. Med egne øyne kan jeg se at tusener av trær har måttet gi tapt for motorsagene.

Fra luften tar Ibama-agentene bilder og registrerer randsonene for hogstfeltet. Til sammen 16,2 kvadratkilometer (tilsvarende om lag 5 prosent av Marka i Oslo) er ødelagt bare ved dette ene tilfellet.

Million-bot

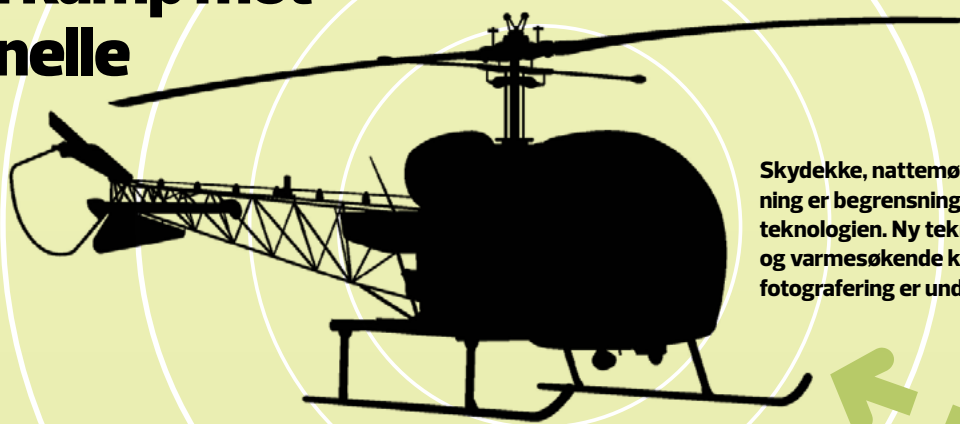
Operasjonsleder Govinda Terra er bare middels fornøyd med utbyttet av aksjonen. Over walkie-talkie beordrer han helikoptertransport av et annet Ibama-team inn til det samme området.

Dette teamet overnatter i skogen. Neste morgen aksjonerer de. Agentene tar seks skogsarbeidere på fersk gjerning i enda en illegal leir de finner i det samme området. Samtidig beslaglegger de til sammen 15 motorsager.

På basis av vitnemålene utstedes det seinere en bot til jordeieren, en rik landeier fra nabostaten Mato Grosso. Boten beløper seg til 8,1 millioner reais (om lag 20 millioner kroner). ■

Her blir næringslivslederen Ezequiel Antonio Castanha pågrepet i byen Novo Progresso 21. februar. Han risikerer opptil 40 års fengsel dersom han blir funnet skyldig etter tiltalen om omfattende ulovlig avskoging. Foto: NTB Scanpix/AFP Photo/Ibama

14 **Aktuelt****Teknologi i kamp mot miljøkriminelle**

Skydekke, nattemørke og bildeoppløsning er begrensninger for den eksisterende teknologien. Ny teknologi i form av småfly og varmesøkende kameraer for nattefotografering er under utprøving.

Kart påført alarmvarsler sendes miljøpolitets folk i felt. Disse har tilgang til lokale eiendomsregistre og plotter inn koordinater på GPS-sendere. Deretter rykker de ut med helikoptre og kjøretøy.

FN og Interpol anslår at illegal hogst står for en økende andel og så mye som 40 prosent av avskogingen i tropisk regnskog.

Vise-miljøminister om Ibama: – De er heltene

– IBAMA ER DEN aller viktigste enkeltaktør i Brasils kamp mot avskoging. Deres folk er heltene i denne historien, sier Brasils visemiljøminister Fransisco Gaetani.

Han mener at Ibamas operasjoner på bakken holder avskogingen nede og skaper frykt hos de som står bak miljøkriminalitet i regnskogen.

De siste årene har miljøpolitiet kunnet vise til stadig bedre resultater. Visemiljøministeren viser blant

annet til aksjonen der miljøpolitiet i samarbeid med føderalt politi pågrep jordspekulanten og «hogst-baronen» Ezequiel Antonio Castanha (se egen artikkel) i februar i år. Han karakteriserer Castanha som sjefen for «et av de aller største kriminelle nettverkene bak avskoging» i landet.

– Uten Ibama ville det ikke vært framgang i dette arbeidet, sier Gaetani.

Han viser samtidig til at det norsk-

Brasils vise-miljøminister Fransisco Gaetani.

støttede Amazonas-fondet har gitt viktige bidrag til den teknologiske overvåkingen av regnskogen, som Ibama er avhengig av i sine operasjoner.

Miljøpolitiet benytter satellittdata fra det brasilianske romforskningsinstituttet INPE, som har vært støttet av Amazonas-fondet. Samtidig forbedrer miljøpolitiet en rekke nye teknologi-forbedringstiltak, som de håper vil få støtte. Det dreier seg blant

annet om utvikling av ny programvare til bruk under feltoperasjoner og innkjøp av tre nye fly. Hensikten er blant annet å oppdage avskoging på enda tidligere stadier enn i dag.

– Dessverre er det slik at skurkene tilpasser seg etter hvert som vi får bedre teknologi. Vi må hele tiden utvikle bedre metoder, sa leder av Ibamas feltoperasjoner Luciano Evaristo da Bistandsaktuelt intervjuet ham i oktober i fjor. ■

En amerikansk og en indisk satellitt fotografere regnskogen i Amazonas. Nye bilder kommer hver 16 dag og mottas av Det nasjonale instituttet for romforskning INPE.

Ibama bruker satellittbilder fra blant annet amerikanske Landsat-8. Oppløsningen er ned mot 30 meter. Ibamas analyseteam studerer bildene. Tegn til endringer i skogdekket vil føre til ulike typer alarmvarsler.

«Moderne slavearbeid»

– Vi regner ikke de illegale arbeiderne som våre fiender, men de jobber for våre fiender. Skogsarbeiderne er hyret inn for å begå ulovligheter. Da er vi pålagt å gjøre vårt for å stoppe dem og hindre dem i arbeidet, sier operasjonsleder Terra Govinda.

Av Gunnar Zachrisen

Den erfarne Ibama-agenten karakteriserer arbeidsforholdene som «moderne slavearbeid», der mennesker fra fattige områder lures til å drive ulovlig skogsarbeid under trusler og umenneskelige forhold.

Arbeiderne lokkes av tre måltider om dagen, «god lønn» og fri transport til arbeidsstedet. Lønnen som tilbys er høy nok til å friste, tross risikoen ved illegalt og risikofyllt arbeid ute i skogen.

Starter i minus

Baksiden av medaljen er at arbeidsgiveren selv fastsetter prisen på mat og transport, som trekkes fra betalingen. Mange arbeidere kommer langveisfra. De starter i minus, og må begynne arbeidsforholdet med å nedbetale gjeld, som følge

av utgiftene til transport og mat. Ingen får lønn utbetalt før hele jobben er ferdig.

Skogsarbeiderne som jobber illegalt i delstaten Pará, kommer som oftest fra fattige delstater i sør. De er rekruttert av profesjonelle arbeidsformenn som jobber for rike jordeiere og eiendomsspekulanter.

Disse arbeidsformennene kalles «gatos» (katter). De er som oftest bevæpnet. Noen av dem er rene «pistoleiros» (revolvermenn), med liv på samvittigheten, forklarer Govinda.

Han forteller at Ibamas kontorer ofte får besøk av misfornøyde skogsarbeidere. De har rømt fra slaveforholdene og vil ha hjelp til å få utbetalt penger de mener å ha krav på. Disse arbeiderne er samtidig blant miljøpolitiets beste informanter.

– Vi får ofte besøk av skogsarbeidere som har rømt fra slaveforholdene og vil ha hjelp til å kreve inn penger fra arbeidsgiveren, sier operasjonsleder Govinda Terra (nummer to fra venstre). Her forklarer han et operasjonsmål for agentene Wilson Racha (til v.), José Alberto Ribeiro Rodrigues og Alex Lacerda.

Dekknavn

Miljøpolitiet får innimellom med seg folk fra Arbeidsdepartementet på sine aksjoner. Da får skogsarbeidere hjelp til å rette økonomiske krav mot arbeidsgiveren, både avtalt lønn og erstatning for «slavearbeid». Utgifter til overnatting og transport av arbeiderne tilbake til sine hjemsteder blir også registrert som krav mot arbeidsgiveren.

– Men ofte har vi problemer med å finne ut av hvem arbeidsgiveren er. Arbeiderne kjenner som oftest bare navnet på sin «gato», og det viser seg til gjengjeld ofte å være bare dekknavn, sier operasjonsleder Govinda. ■

Baderommet, en planke tvers over bekken, en tom boks og med et plastduk som skjul.

– Har en nøkkelrolle

– Ibama har en nøkkelrolle i kampen mot avskoging. De har ansvaret for at det foretas miljøkonsekvensanalyser, at det utstedes miljøtillatelser ved inngrep i naturen og de skal håndheve Brasils miljølovgivning, sier Regnskogfondets leder Lars Løvold.

Han mener innsatsen mot ulovlig avskoging har blitt mer effektiv de siste årene, etter at Ibama har fått tilgang til løpende satellittovervåking av Amazonas. – Satellittovervåkingen gjør det mulig å kjapt oppdage tilløp til avskoging og slå ned på den, før den har blitt for omfattende, sier Løvold.

Han viser samtidig til at det er en enorm oppgave å skulle overvåke mulig miljøkriminalitet i Amazonas-regionen.

– Norge støtter «de konfliktsøkende»

Forsker Henrik Wiig mener Norge for ofte støtter organisasjoner som systematisk stanser store næringslivsprosjekter. Det svekker landenes mulighet til økonomisk utvikling. Regnskogfondet er en av organisasjonene han er kritisk til.

Av Anne Håskoll-Haugen

Henrik Wiig er forsker på Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR). Han har de siste tjue årene foretatt en rekke evalueringer av norsk bistand og ledet «anvendt forskning»-prosjekter i Latin-Amerika og Afrika. Wiig mener mange rettighetsorganisasjoner nå hevder sin rett på bekostning av andres.

– En folkegruppe kan stoppe et stort utbyggingsprosjekt ved å kreve retten til jorden de bor på. Samtidig fratar de resten av befolkningen inntekter som kunne gitt staten mulighet til å tilby bedre utdanning og helsevesen, sier Wiig.

Han viser til at det er alle staters rett og plikt å sørge for økonomisk utvikling for befolkningen i eget land. For å skape økonomisk utvikling er industrialisering og store utbyggingsprosjekter nødvendig.

– Staten har legitim rett til å bestemme hvor sementfabrikker, vannkraftverk eller petroleumsindustri skal ligge. Lokalbefolkningen har

rett til å bli informert, hørt og til å protestere, men de har ingen veto-rett som kan stanse slike utbygginger, understreker han.

Ifølge forskeren er det likevel det som skjer. På den måten mister stater styring og kontroll over egne territorier.

Norge del av problemet

Wiig mener norsk bistand bidrar til dette.

– Det finnes det mange eksempler på at norske bistandsmidler går til å støtte lokale organisasjoner som velger en svært konfronterende linje. I Peru, som jeg har sett spesielt nøye på, har for eksempel Regnskogfondet valgt den mest konfronterende organisasjonen som samarbeidspartner.

Norge burde heller støtte organisasjoner som er mer villige til å samarbeide med staten i hjemlandet sitt, sier han.

NIBR-forskeren forteller at han har vært til stede på informasjonsmøter hvor lokalbefolkningen blir feilinformert om at de har vetorett i store utbyggingsprosjekter.

– Statens grunnlovfestede rett til underjordiske ressurser forties. Det gir lokale en feilaktig oppfatning av at de har rett til å motsette seg ethvert prosjekt som er planlagt der de bor. I neste omgang kan det være

Henrik Wiig, bistands-evaluerer og forsker 2 ved Norsk institutt for by- og regionforskning.

Foto: NIBR

Les mer på nett

Les også saken: *De stjeler strøm med norsk støtte.*

en grunn til at mange begir seg inn på en motstandskamp som ikke er lovlig.

Han mener feilinformasjonen indirekte også kan sette folk i fare, fordi slike protester ofte ender i voldelige sammenstøt med myndighetene.

Omvendt nasjonsbygging

Wiig sier det er bekymringsfullt hvis Norge er med på å bygge ned stater i mottagerlandene.

– Norge må forholde seg til demokratisk valgte regjeringer som en legitim partner, selv om det ikke er en stat av samme standard som vi er vant til. I stedet bruker norske organisasjoner mye energi på å «snakke ned» staten. De snakker om rettighetsbrudd, om korrupsjon og oppmuntrer gjerne til motstandskamp. Det er en form for omvendt nasjonsbygging. I stedet burde vi gjort det motsatte: bygge statene opp så de får tillit i folket.

Wiig viser til at den økonomiske utviklingen i Norge har vært fullstendig avhengig av at staten har tatt vanskelige beslutninger som har overkjørt noen, til hele nasjonens beste.

– Men i mange land sørger jo ikke staten for inntekter i form av skattepenger eller en fordeling til folkets beste?

– Staten har mange steder tradisjonelt vært dominert av en elite som har brukt statsapparatet til å suge ut det de kunne til fordel for seg selv. Men en slik forklaring er for enkel i dag. Vi har ingen rett til å tvile på at andre stater faktisk forsøker å gjøre noe bra for befolkningen. Selv om ikke alle slike inntekter vil tilfalle staten, så vil den i det minste få noe.

Alltid ofre?

– Du ble nærmest buet ut for meningene dine i en debatt på Litteraturhuset i Oslo. Hvorfor reagerer noen så sterkt på disse synspunktene?

– Der er du ved kjernen i dette: Solidaritetsmiljøene har vanskelig for å se for seg at urfolk ikke alltid er ofre. I dag har urfolk fått makt, både gjennom urfolkskonvensjonene og gjennom å ha det internasjonale samfunnet i ryggen. Beviset på denne makten er de mange store utbyggingsene som er stoppet av sivilsamfunnet. Norske aktivister opererer med et utdatert fiendebilde hvor staten og næringsliv er de onde, mens urfolk og fattige er uskyldige ofre som vil leve i pakt med naturen.

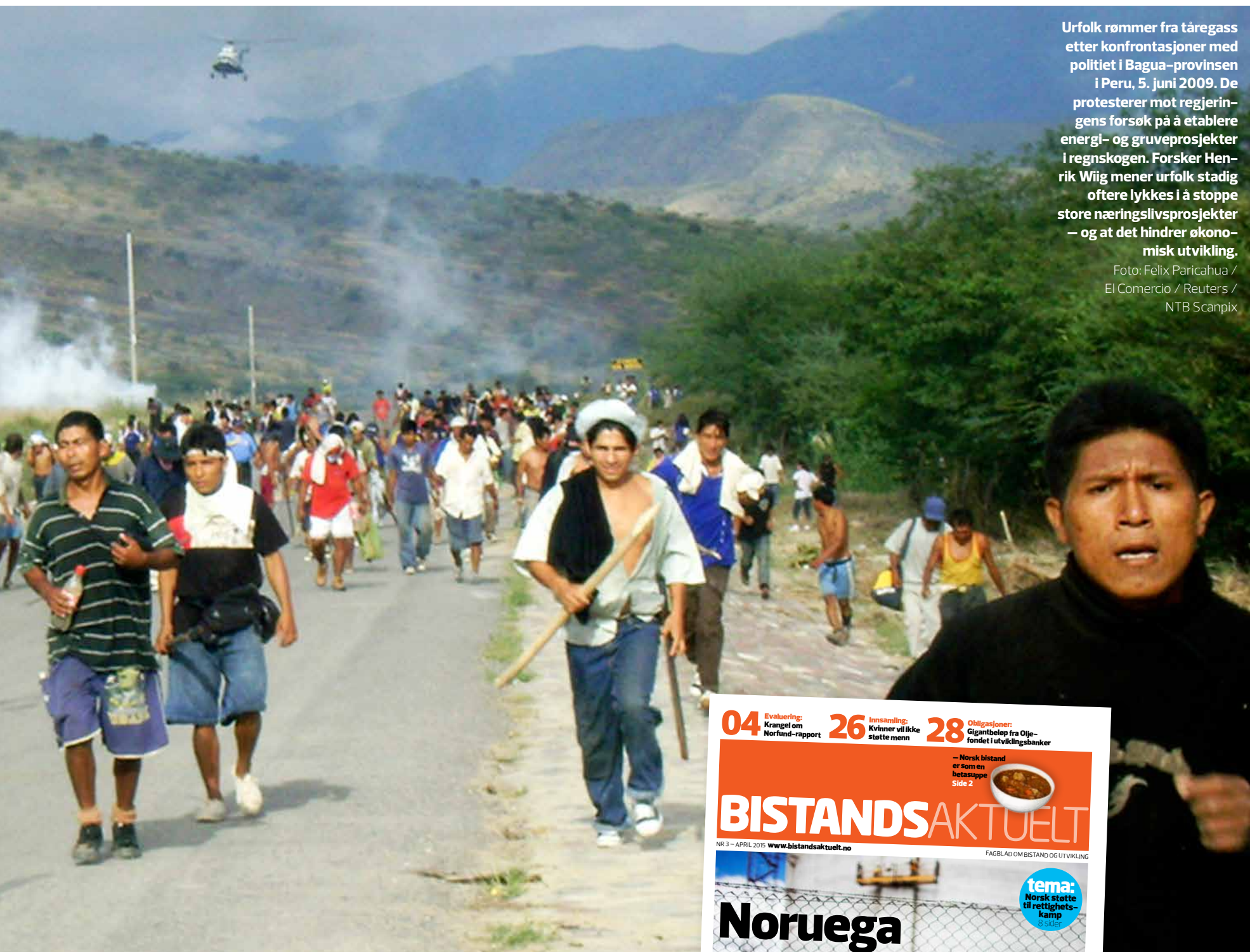
Han mener investorers frykt for konflikter og negativ medieoppsomhet gjør det vanskelig å skaffe finansiering til utbyggingsprosjekter.

– Det gjelder også fra seriøse partnere som Norfund og Statoil. Hele

«Solidaritetsmiljøene har vanskelig for å se for seg at urfolk ikke alltid er ofre.»

Henrik Wiig, forsker.

Urfolk rømmer fra tåregass etter konfrontasjoner med politiet i Bagua-provinsen i Peru, 5. juni 2009. De protesterer mot regjeringens forsøk på å etablere energi- og gruveprosjekter i regnskogen. Forsker Henrik Wiig mener urfolk stadig oftere lykkes i å stoppe store næringslivsprosjekter – og at det hindrer økonomisk utvikling.

Foto: Felix Paricahua / El Comercio / Reuters / NTB Scanpix

områder i Latin-Amerika og Asia er nå «no-go»-soner på grunn av risiko for konflikter med sivilsamfunnet. Seriøse selskaper vil ikke risikere navn og rykte på å bli innblandet i konflikter som får stor internasjonal oppmerksomhet.

Ifølge NIBR-forskeren er resultatet at stater i utviklingsland henvender seg til aktører som er mindre opptatt av konsultasjoner, miljø og etikk, ofte fra land som Kina eller Korea.

– Motstanden mot multinasjonale

selskaper er ofte misforstått. Ikke-statlige organisasjoner føler de vinner når de stopper utbygginger i milliardklassen. Men resultatet er at de mest seriøse utbyggerne blir skremt vekk, og staten overlater utviklingen til useriøse selskaper eller regelrett ulovlig virksomhet. Slik ender alle opp med et dårligere resultat, sier han. ■

Les en lengre versjon av intervjuene med Wiig og Løvold på nett.

Bistands aktuells reportasje Noruega non grata om norsk støtte til menneskerettighetsorganisasjoner har skapt debatt. Se kommentarer og debatt i vår nettutgave.

– Wiig snur verden på hodet

Regnskogfondets leder Lars Løvold mener forsker Henrik Wiig snur verden på hodet.

– WIIG GIR INNTRYKK av at urfolk tas for mye hensyn til. Virkeligheten er omvendt; folk som bor i skogen, og har rett til å bo der, konsulteres normalt ikke før store utbygginger settes i gang. Deres interesser og rettigheter tilsesettes. Sterke økonomiske interessegrupper vinner ofte frem på bekostning av fellesskapets interesser, sier Løvold til Bistandsaktuelt.

– Men flere store utbygginger er stoppet, det tilsier at urfolk har makt?

– Da må de påvise at utbygginger ikke har fulgt regelverket i ILO-konvensjon 169, som de latinamerikanske landene vi jobber i har undertegnet helt frivillig. Jeg kommer ikke på mange eksempler på prosjekter som er stoppet. Internasjonale konvensjo-

Regnskogfondets leder Lars Løvold.
Foto: Regnskogfondet

ner gir disse folkegruppene rettigheter, det er likevel langt igjen til at statens forpliktelser oppfylles i praksis.

– Velger Regnskogfondet de mest konfronterende partene i stedet for å samarbeide med staten?

– Det er en tullete påstand. Vi ser etter partnere som er opptatt av det samme som Regnskogfondet, de må ha et genuint engasjement og kunnskap om å ta vare på regnskogen.

– Er Regnskogfondet mot næringslivsutvikling på urfolksområder?

– Vi jubler ikke for ethvert anlegg som blir stanset. Men slik de fleste utviklingsprosjekter i regnskogen skjer nå, gir de stor privat gevinst til noen få, og er til stor skade for flertallet.

At Norfunds leder Kjell Roland sier de holder seg unna urfolksområder, ser jeg som et knefall, og antagelig ikke det mest ansvarlige. For å unngå konflikt må du ha gode prosedyrer, det er tidkrevende. Med mange negative erfaringer knyttet til utbygginger, må selskaper ta seg tid. Norfund er for utålmodige. ■

18 **Tema:** Sør-Sudan

Maktkampens

Det er sivilbefolkningen som betaler prisen for krigsherrenes maktkamp.

Av Jacob Zoherman (tekst og foto), i Kandak, Sør-Sudan

ofre

tema:
Sør-Sudan
8 sider

Khan Kueth kan være en av den sørsudanske makt-kampens mange ofre. Han døde av underernæring cirka seks timer etter at dette bildet ble tatt. Storebroren Gattang begravde ham om natten – ikke langt fra FNs helsestasjon. Lillebroren var svak etter lang tid uten mat. Han døde da det lille hjertet ikke orket mer.

20 Tema: Sør-Sudan

Nyaluak Gathor har vandret lenge for å komme til Kandak. Hun startet midt på svarte natta, lenge før sola sto opp. Nå venter hun, sammen med andre mødre, utenfor helsestasjonen FN etablerte for to uker siden. Barna deres lider under en krig som svekker ernæring og helsetilbud.

Av Jacob Zocherman, i Kandak, Sør-Sudan

Det er andre gang de er her. Tidligere i uka har de vært og fått barna undersøkt. Nå er de kommet for å hente maten til de små. Med søvnige øyne ser de mot en av sykepleierne.

Carolyn Kipsang, sykepleieren, ser tilbake. Hun fester ikke blikket på noen spesielle men lar øynene sveipe over dem alle. Etterpå studerer hun registreringskortene alle har med seg.

Da fester hun blikket. På tallet som angir omkretsen rundt overarmene, som er nøye registrert på kortene. Og på fargekoden. To farger dominerer på alle registreringskortene: Rødt for meget alvorlig akutt underernæring, oransje for alvorlig akutt underernæring.

Dette er mennesker som er uskyldige ofre for de sørsudanske lederens maktkamp. Uro og strid gjør at de ikke får det helsetilbudet de ville ha hatt under trygge og fredelige forhold.

Nuer-område

Byen Kandak ligger i delstaten Jonglei, som er Sør-Sudans største. Med en bue som strekker seg fra våtmarkene i vest til grensa mot Etiopia i øst utgjør Jonglei et område som er om lag like stort som en tredel av Norge. Gjennom historien har Jonglei vært dominert av en av landets største folkegrupper, nuerne. Samtidig, mot grensa til delstaten Øvre Nilstaten i nord, har Jonglei lenge utgjort skillelinjen mot den andre store stammen i landet, dinkaene. Området har i årenes løp opplevd krig etter krig. Sult etter sult, død etter død.

– Dette er en meningsløs krig. Mellom to ledere som bare strides om makten, der ingen er beredt til å gi etter, forteller Mathew Malei, oberst i en av de stridende gruppene i borgerkrigen, som startet i 2013. Han er på permisjon for å besøke foreldrene sine i Kandak.

Tusener på tusener døde foran øynene mine, sier oberst Mathew Malei. Han forteller om sultkatastrofen i 1992–93, under den forrige krigen mellom nuere og dinkaer.

Maktkamp

Forklaringene spriker om hva som utløste krigen, og vi får høre ulike versjoner av hva som hendte den ødeleggende desembermåneden i 2013. Spenningen ble trappet opp etter en maktkamp mellom sittende president Salva Kiir og daværende visepresident Riek Machar tidligere på året. Den endte med at Salva Kiir ga Machar sparken, sammen med resten av regjeringen.

Salva Kiir er dinka, mens Machar tilhører nuerstammen. Han hevdet at Kiir forsøkte å avvæpne medlemmer av nuergruppen i regjeringshæren SPLA, Det sudanske folkets frigjøringshær. Kiir på sin side hevdet at Machar forsøkte å ta makten gjennom et statskupp og at han bare forsvarte seg. Politisk strid slo over i voldelig strid som også spilte over på sivilbefolkningen, der nuere sto på den ene siden og dinkaer på den andre.

I løpet av noen få dager forlot nesten alle nuere regjeringshæren SPLA. De utgjorde omkring to tredeler av styrkene. De rømte fra hovedstaden Juba og mobiliserte andre steder. Borgerkrigen hadde brutt ut.

På kort tid ble om lag 50 000 mennesker drept, mens omverdenen var sjokkerte tilskuere.

Har krigen før

Men dette var ikke første gang. Din-

kaer og nuere hadde krigen mot hverandre før.

– For 25 år siden kjempet sørsudanerne for selvstendighet, og nå er ingenting forandret, sier Mathew Malei, obersten i Kandak. Han er en av de mange nuerne som brøt ut av regjeringshæren SPLA og nå inngår i opprørsgruppen Det sudanske folkets frigjøringshær i opposisjon, SPLA/IO.

SPLA ble dannet i 1983, under ledelse av John Garang, da den andre borgerkrigen i Sudan startet. SPLA forente opprørsgruppene som kjempet mot regimet i nord. De hadde kjempet i ulike grupperinger under den første borgerkrigen mot nord, som startet i 1955 og varte i 17 år. Nå i 1983 ble motstanden samlet under SPLAs svart-rød-grønne flagg. Mathew Malei var fortsatt for ung til å delta i strid, men han ble tatt opp i den nye hæren og fikk våpentrening.

Volden fortsatte i slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet. Over én million mennesker hadde mistet livet siden krigen startet i 1983, og flere millioner hadde blitt fordrevet fra sine hjem. Men krigen skulle snart implodere og forverre situasjonen ytterligere.

Splittelse

I 1991, åtte år etter dannelsen, ble SPLA splittet i to rivaliserende fraksjoner: SPLA Torit, som ble ledet av John Garang, og SPLA Nasir under ledelse av Riek Machar. Garang kjem-

Nyaluk Gathor er på vei hjem og bærer datteren Nyapol i en kurv på hodet. Den lille jenta er underernært og kritisk syk. Nå håper moren at barnet skal komme seg etter å ha fått ekstra ernæringsstøtte av FN. Selv ammer hun ennå både Nyaluk og tre av hennes eldre søsken. Tilsammen har hun åtte barn.

President Salva Kiir og hans tidligere visepresident Riek Machar leder hver sin hær, som bekjemper hverandre. Krigen har påført sivilbefolkningen enorme lidelser. Foto: NTB Scanpix

Malieth Kiir vokter over sin 13-årige datter Nyekur som lider av hjernehinnebetennelse og har ligget i koma i tre måneder. I en situasjon med krig og sikkerhetsutfordringer er helsetilbudet begrenset for mennesker som Nyekur.

Sør-Sudan 1899–2015

1899–1955 Det sørlige Sudan er en del av britisk-egyptisk Sudan.

1955–1972 Borgerkrig mellom de nordlige og sørlige delene av Sudan.

1956 Sudan får selvstendighet.

1978 Det oppdages olje sør i Sudan.

1983–2005 Ny borgerkrig mellom nord og sør.

1983 John Garang danner Det sudanske folkets frigjøringshær (SPLA).

1989 De militære tar makten i Sudan og Omar Al Bashir blir president.

1991 SPLA splittes. John Garang og Riek Machar leder hver sin fraksjon.

1993 Massesult i det sørlige Sudan.

2005 9. juli SPLA-leder John Garang blir visepresident i Sudan. Det sørlige Sudan får delvis selvstyre.

2005 31. juli SPLA-leder og visepresident i Sudan John Garang dør i en helikopterulykke. Salva Kiir tar over visepresidentposten.

2011 De sørlige delene av Sudan stemmer for selvstendighet. 9. juli dannes den nye staten Sør-Sudan. Dinkaen Salva Kiir blir president og nueren Riek Machar visepresident.

2013 Juli Salva Kiir sparket regjeringen og visepresident Riek Machar.

Desember Borgerkrig bryter ut på ny mellom dinkaer og nuere.

2014 Januar Salva Kiir anklager Riek Machar for forræderi.

August Fredssamtaler begynner i Addis Abeba

2015 Mars Fredssamtalene avsluttes uten noen avtale mellom de stridende partene.

pet for et sekularisert Sudan mens Machar ville ha et selvstendig Sør-Sudan. Volden eskalerte mellom de to fraksjonene. Dinkaer under ledelse av Garang og nuere under ledelse av Machar sloss nå mot hverandre.

Etnisitet ble avgjørende i denne krigen i krigen. De overgikk hverandre i brutalitet, og begge sider ble beskyldt for massakrer på sivile. Delstaten Jonglei var hardt rammet av konflikten, men også av sult. Utsultede sivile ble brukt som brikker i konflikten. De ble fordrevet til militært viktige steder slik at de militære kunne erobre nødhjelpen til de sivile. Samtidig ble området bombardert av Sudans regjering. Sudans president Omar Al Bashir forbød lenge humanitær hjelp til området rundt byen Ayod i Jonglei, som var kontrollert av SPLA.

Området rundt Ayod og Kandak, der sulten var verst, fikk navnet hungertriangleet. Operation Lifeline Su-

dan (OLS) ble startet. Ei luftbru med nødhjelp fra FN og 35 humanitære organisasjoner til de rammede i det sørlige Sudan. OLS ble etablert etter forhandlinger mellom FN, regjeringen i Sudan og SPLA. Operasjonen skulle få levere nødhjelp til sivile uansett hvor de befant seg og uansett hvilken politisk side de støttet. Men kampene gjorde det vanskelig å få hjelpen fram. I 1993, da sulten var på sitt verste, hadde befolkningen i området i og rundt Ayod blitt redusert fra 240 000 til 165 000. Hvert tredje menneske hadde sultet i hjel.

Isolert

Hytter av tørket gress, spredt utover og isolert fra omverdenen. Dagens Kandak har ikke fulgt med på utviklingen i den omverdenen stedet er isolert fra. Hjelpeorganisasjoner har vansker med å etablere seg i området på grunn av logistiske problemer og urolighetene rundt Ayod. De fleste innbyggerne i Kandak har forlatt byen på grunn av vannmangel.

Men i syketeltet ved de ventende mødrene er det alt annet enn folketomt. Barna skriker. Pleiepersonell går rundt blant pasientene. De fleste av pasientene har reist langt for å komme hit. Nesten alle lider av øyinfeksjoner på grunn av det skitne vannet.

– Vi sier til pasientene at de skal

vaske seg med rent vann for å unngå infeksjoner. De ser spørrende på oss og lurert på hvor de skal få tak i dette vannet, forteller en av sykepleierne.

Mange lider også av malaria og andre infeksjoner. Uten tilgang på helsetjenester kan selv enkle sykdommer bety en dødsdom. I et hus av leire noen meter fra mottaksstedet venter de alvorlig syke. Barn som svever i grenselandet på grunn av underernæring. Og jenta med hjernehinnebetennelse, som ikke har åpnet øynene på over tre måneder. Nyekur Kiir heter hun. Hun ligger på en pappkartong på et fuktig jordgulv og kjemper for livet.

Møter i Addis

I luksuriøse møtelokaler i Etiopias hovedstad Addis Abeba har en annen Kiir, president Salva Kiir, sittet i langtrukne fredsforhandlinger med sin tidligere forbundsfelle Riek Machar. Allerede i 2014 ble det undertegnet flere dokumenter om fred, men avtalene ble brutt før blekket var tørt. I begynnelsen av 2015 ble det gjort et nytt forsøk på å få til en overenskomst. Denne gangen med påtrykk fra det internasjonale samfunnet og med en klar tidsfrist, torsdag 5. mars.

Mange av Sør-Sudans innbyggere hadde ingen tro på fredssamtalene. Men de håpet likevel på en løsning, siden det ikke lenger fantes noe an-

net å håpe på.

På fjernsynsskjermen i Juba kom 5. mars beskjeden om at tidsfristen hadde blitt forlenget med en dag. Nasjonen holdt pusten. Dagen etter våknet landets befolkning til en mørk dag. Riek Machar og Salva Kiir hadde ulikt syn på nesten alle punktene som lå til grunn for en fredsavtale. Forhandlingene ble avsluttet uten noen som helst plan for å gjenoppta dem.

På samme side

Under de tidligere borgerkrigene hadde Salva Kiir og Riek Machar kjempet på samme side. Under John Garang i SPLA sto de sammen mot undertrykkelsen fra nord. Kiir som Garangs kompanjong og Machar som dekorert feltherre. Men med splittelsen av SPLA i 1991 gikk krigen fra å være en krig for frihet til å bli en krig mellom dinkaer og nuere. Kiir og Machar havnet på hver sin side.

Etter sultkatastrofene i 1992-93 fortsatte kampene mellom SPLA-fraksjonene. I 1997 undertegnet ledere i sør og regjeringen i Khartoum en fredsavtale, i håp om å få endelig slutt på kampene. Det ble da anslått at flere mennesker var drept i SPLAs interne konflikter enn i kampene mellom nord og sør. Men fredsavtalen fikk ingen internasjonal legitimitet og ble betraktet som en overenskomst som bare eksisterte på papiret.

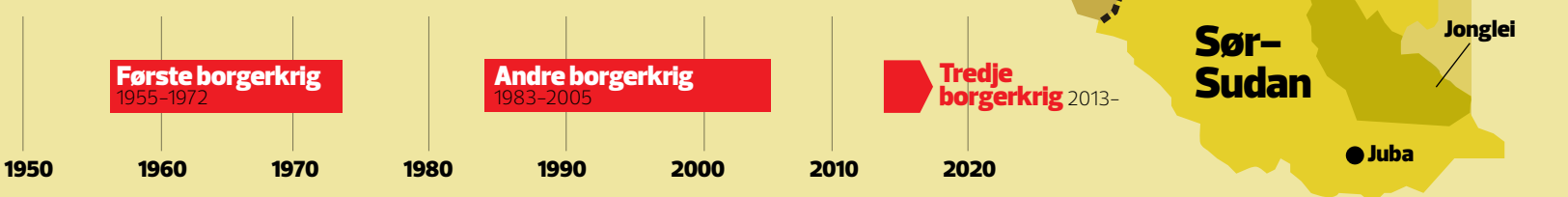
« Dette er en meningsløs krig. Mellom to ledere som bare strides om makten, der ingen er beredt til å gi etter. »

Mathew Malei,
opprørsobers på perm.

22 Tema: Sør-Sudan

Katastrofen i verdens nyeste land

Området som i dag utgjør landet Sør-Sudan har vært herjet av borgerkrig i 41 av de 57 årene som er gått siden uavhengigheten fra Egypt og Storbritannia i 1956.

Verdens Matvareprogram (WFP) må innen tre måneder ha fraktet ut mer enn 100 000 tonn mat til landsbygda. Dette tilsvarer mer enn 6500 lastebilturer.

1,5 millioner mennesker er internt fordrevet siden 15. desember 2013.

546 000 sørsudanere har flyktet til nabolandene.

1,8 milliarder kr. mangler for å finansiere hjelp til mat og ernæring.

83 prosent av befolkningen bor på landsbygda. De fleste lever av enkelt jordbruk eller kvegdrift.

Over 70 prosent av befolkningen over 15 år er analfabeter.

De venter spent. Mat eller ikke mat? Men bare de aller hardest rammede får denne dagen. Transportproblemer har satt en stopper for forsyningene av Plumypnut, jordnøttblandingen som redder mange barn. Mange mødre må derfor vende tomhendte hjem fra helsestasjonen.

Foto: Jacob Zoeherman

KILDER: FN, INTEGRATED FOOD SECURITY PHASE CLASSIFICATION

«Forsvarte seg»

Oberst Mathew Malei hadde på den tiden nådd voksen alder. Men han blir fämælt når han får spørsmål om hva han selv gjorde i tiden rundt hungersnøden på begynnelsen av 1990-tallet og om overgrepene som fant sted. Han snakker i svevende ordelag. Han forteller at han kjempet i Machars Nasir-fraksjon. Men han vil ikke gå i detaljer. Han mener at Machar og hans menn ikke gjorde annet enn å forsvare seg. At de ikke rettet sine våpen mot sivile. Til tross for at menneskerettsgrupper har slått fast at begge sider var skyldige i grove

overgrep, tvangsrekrutterte barnesoldater i tusentall og sto bak massaker på sivile.

I 2005 ble det inngått en fredsavtale mellom Sudans regjering i Khartoum og SPLA i sør. De sørlige delene av Sudan skulle i seks år få selvbestemmelse som autonomt område, men fortsatt tilhøre Sudan. Sharialovene som president Omar Al Bashir ville innføre i Sudan, skulle bare gjelde i nord. Oljefeltene i sør skulle deles likt mellom landsdelene fram til folkeavstemningen om selvstendighet for Sør-Sudan, som skulle holdes i 2011.

60-70 prosent av regjeringshæren besto tidligere av nuere. Men etter at den nye borgerkrigen brøt ut i desember 2013, har majoriteten av nuerne brutt ut til fordel for opprørsgruppen «SPLA in Opposition».

Maktdeling

I samband med fredsavtalen ble SPLAs grunnlegger John Garang visepresident i Sudan. Men det varte ikke mer enn i 22 dager. 30. juli omkom Garang i en helikopterstyrt. Den naturlige etterfølgeren til visepresidentposten ble Garangs kompanjong og nærmeste medarbeider, Salva Kiir.

Sudans visepresident Salva Kiir ble i 2010 valgt til president i det sørlige Sudan med 93 prosent av stemmene, i et valg som internasjonale observatører beskrev som udemokratisk. Staten Sør-Sudan ble dannet 9. juli 2011, etter at 99 prosent hadde stemt for selvstendighet i folkeavstemningen.

President Salva Kiir hadde et klart budskap: – Vi må tilgi det som har vært, selv om vi aldri må glemme det, sa han noen dager etter selvstendigheten.

Riek Machar ble visepresident.

Høy feber

Tillbake til Nyaluak Gathor, som venter sammen med andre mødre og barn utenfor FNs sykestue i Kandak. Hun følger bekymret med når sykepleier Carolyn Kipsang skanner registreringskortet hennes. Så kjenner hunCarolynes myke hand gripe tak i hennes arm og peke mot inngangen til teltet. Nyaluk kommer inn i teltet og får anvist plass på en plaststol.

Hennes datter Nyapol ligger i en

vugge. Hun var ennå ikke født selvstendighetsdagen i juli 2011. Nå ligger hun urørlig i den lille vuggen, for svak til å røre seg. Hennes mor Nyaluk ser på henne med blanke øyne. Hun legger hånden på datterens feberhete panne. De blåkleddede sykepleierne snakker, men det virker som om Nyaluk ikke hører. En av sykepleierne legger ømt en hånd på skulderen hennes.

Nyaluks blikk slipper langsomt datteren og rettes mot den blåkleddede. Han snakker langsomt og med klar stemme. I den ene hånden har han en hvit pakke med røde bokstaver; Plumypnut. Nøtteblandingen for de underernærte barna. Skillet mellom livet og døden i Kandak.

«Salva Kiir må ut!»

Utenfor teltet forklarer oberst Mathew Malei at volden og drepingen kommer til å fortsette, om ikke president Salva Kiir forlater sin post. Det kjennes som om framtida har nådd sirkelens slutt og starter fra begynnelsen igjen. På plassen der han sitter, der vold og sult har dominert hverdagen i mange årtier, er det lett å se for seg fortellingene om hvordan de levende har overlatt de døde til gribbene.

Granatild kan høres i det fjerne. Kanskje ikke i natt. Men snart. Om Mathew får rett.

Da blir det nok en gang bare gribbene som får spise seg mette. ■

Økonomisk kollaps

Samtidig som diplomater verden over jakter på en løsning for fred i Sør-Sudan, er statskassa i landet i ferd med å bli tømt. Store militærutgifter og sviktende inntekter fra oljeproduksjon er en dårlig kombinasjon. **Av Hege Opseth Vandapuye**

INTERNASJONALE penger, oljeinvesteringer og oljeproduksjon skulle være det økonomiske fundamentet for å bygge den nye staten, men nå kolliderer det meste som følge av konflikt. Millioner av dollar har gått med til å finansiere krigen mellom erkerivalene, tidligere visepresident Riek Machar og president Salva Kiir. Inntektene fra produksjonen av olje er ikke nok til å betale regningene.

– Nå har Sør-Sudans regjering brukt alle mulighetene for å utsette krisen. Man er kommet til veis ende i det man vel kan kalle en blindvei, sier Øystein H. Rolandsen. Forskeren ved Institutt for fredsforskning i Oslo, Prio, har fulgt situasjonen i Sør-Sudan tett i mange år.

Han viser til flere negative trekk som nå trekker i samme retning – mot

en dyp økonomisk krise. Oljeprisene har gått kraftig ned, mens produksjonen har sunket. Samtidig er det en del kostnader som er konstante. Sør-Sudan betaler en høy sum for å transportere oljen gjennom rørledninger som regimet i Sudan kontrollerer og oljeselskapene skal ha sin del av kaken.

– Avtalene om fordeling av inntekter ble fremforhandlet da oljeprisene lå på rundt 100 dollar fatet. Prisen i dag er mellom 40 og 50 dollar fatet. Det gjør at Sør-Sudan sitter igjen med svært lite inntekter. En del av inntektene har også helt klart gått direkte i noens lommer de siste årene, kommenterer Rolandsen.

By-krise

Den økonomiske krisen merkes først og fremst i hovedstaden Juba

Øystein Rolandsen, forsker ved Prio.

og andre store byer. Der har folk vært vant til å tjene penger, handle på markeder og sende barna på skoler i nabolandene. Siden statskassen er i ferd med å tømmes, blir ikke lønninger til offentlig ansatte betalt. Samtidig har det sørsudanske pundet sunket kraftig i verdi, noe som gjør alle former for handel og annen kontakt med nabolandene dyrere.

– Dette er en stor kilde til misnøye. Klarer ikke myndighetene å betale hæren og politiet, som skal holde ro og orden i landet, kan det fort bli lovløse tilstander, sier Rolandsen og legger til:

– Det er de som bor på landsbygda som får nødhjelp og det er sjelden man hører om utdeling av nødhjelp i byer. Men det er først og fremst befolkningen i byene som rammes av

kollapsen. På landsbygda lever de fleste i en naturalhusholdning.

Dramatisk

Norges spesialutsending Jens-Petter Kjemprud, er enig i at den økonomiske situasjonen er mer dramatisk enn noen gang.

– Om oljeproduksjonen stanser helt, vil pengestrømmen stoppe mer eller mindre opp. Manglende flyt av penger til myndighetsapparatet vil kunne få dramatiske konsekvenser, sier Kjemprud.

Han mener samtidig det vil ta tid før et totalt økonomisk sammenbrudd rammer store befolkningsgrupper.

– Det er rett og slett fordi det er så få som er en del av den formelle økonomien. ■

opsethmedia@gmail.com

24 Tema: Sør-Sudan

– Noen tjener på at

All diplomatisk innsats i Sør-Sudan handler om å få politiske erkerivaler til å legge ned stridsøksen. – Det handler om å skape en vilje til fred. Den har ikke vært til stede så langt, sier den norske spesialutsendingen Jens-Petter Kjemprud.

Av Hege Opseth Vandapuye

Den erfarne diplomaten har selv sittet tett på partene og deltatt i forhandlingene. Han har reist verden rundt for å skape dialog mellom rivalene i Sør-Sudan, nabolandene og andre som har interesser i landet.

– Konfliktene dreier seg ikke bare om enkeltpersoner som kjemper om makt og posisjoner, sier Kjemprud til Bistandsaktuelt.

– Sør-Sudan er på mange måter blitt en markeds plass for krig og fred. Det er mange, nasjonalt, regionalt og internasjonalt, som vil verne om sine inter-

esser, og for noen er det store penger å tjene på at konflikten fortsetter. En av utfordringene er også at nabolandene som er involvert heller ikke er enige om veien videre.

Sist uke satt Kjemprud sammen med Sør-Sudans president Salva Kiir. Over en kopp kaffe, i rolige omgivelser, ble det snakket om veien videre. Siden konflikten i Sør-Sudan eksploderte i desember 2013 har det vært knallhard rivalisering mellom Kiir og den tidligere visepresidenten Riek Machar. De to tidligere geriljakrigerne viser liten vilje til å forhandle om makten.

De såkalte IGAD-forhandlingene, i regi av den regionale organisasjonen Intergovernmental Authority on Development, har pågått et drøyt år, men uten resultater.

Markeds plass

Jo mer tid som går, jo vanskeligere blir det å komme til enighet. På bakken i verdens nyeste land bruker militære og politiske ledere etnisitet mer og mer som et kort i maktkampen. Samtidig er det stadig flere aktører som vil si sitt når det gjelder veien videre.

Når fredsmeklere – med anslag av

en viss galgenhumor – uttaler at "å få til en fredsavtale er kanskje den letteste jobben" sier det mye om status i verdens nyeste land.

Forhandlerne sier at det har vært reelle forhandlinger. Partene har kommet til enighet om enkelte punkter, men ingen av dem er villige til å fire når det gjelder maktfordelingen dem i mellom. Når – og om – freden kommer vil utfordringene bli gigantiske.

– Riek Machar har tydelige ambisjoner om å bli president. Det som skjer handler blant annet om en kamp om maktstruktur og posisjoner.

– Den afrikanske unionen, FN, Kina, USA og en rekke andre land, deriblant Norge, er involvert i forhandlingene. Hvordan kan så mange tunge aktører mislykkes i å presse partene videre?

– Sør-Sudans ledere har vært med på forhandlinger i årevis, de er kløktige på dette området og kan enkelt manøvrere seg utenom kravene så lenge vil-

« Fredsforhandlingene har møtt veggen, nye grep må til. »

Jens-Petter Kjemprud

Den norske utsendingen Jens-Petter Kjemprud har med jevne mellomrom samtaler med de rivaliserende partene i Sør-Sudan. Han sier kampen om landets fremtid i stor grad handler om makt og posisjoner.

Foto: Astrid Sehl, Utenriksdepartementet

konflikten pågår

jen til løsning ikke er der. De kan bruke fredsaktørene, sier Kjemprud.

Verre og verre

En viktig oppgave for Norge er blant annet å snakke med alle de sentrale aktørene i meglingsprosessene og oppfordre til enighet der – før det i siste instans handler om partene i Sør-Sudan.

– Det var lettere å forhandle de første månedene, en anledning til løsning gikk tapt. Etter hvert som konflikten forblir utløst med nye kamphandlinger blir den dypere og vanskeligere å løse, kommenterer Kjemprud.

Etter at IGAD-forhandlingene kollapset er det tatt initiativ til nye samtaler, noe partene avviser å stille opp til. Lederen for IGAD, Mahboub M. Maalim, sier i et eksklusivt intervju med Bistandsaktuelt at forhandlerne hele tiden har klart å "holde tyren ved hornene".

– Forhandlingene er blitt drevet frem i over ett år. Nå skal medlemslandene i IGAD, Djibouti, Etiopia, Kenya, Somalia, Sudan, Uganda og Eritrea, samles for å finne ut hvordan vi best mulig kan utnytte erfaringene fra denne tiden, sier Maalim og fortsetter:

– De kjempet i 50 år og klarte ikke å holde på freden i mer enn to år. Krigen er et resultat av politiske forskjeller. Partene må komme til enighet når det gjelder maktfordelingen.

Han beskriver forhandlingene som å "trykke på knapp etter knapp".

– Til slutt finner vi den riktige.

Viktig toppmøte

– Samtidig er det historisk sett slik at man kriger i tørketiden og forhandlet i regntiden. Nå er det snart regntid. Det gir et lite håp om å finne en løsning de neste månedene, påpeker Kjemprud.

Det er AU-toppmøte i Johannesburg, Sør-Afrika, i midten av juni. Der

er det ventet at de såkalte IGAD+ forhandlingene vil få et klarere mandat. Hensikten er at alle, fra FN til lederskapet i SPLM, skal trekke i samme retning.

En uavhengig kommisjon nedsatt av Den afrikanske unionen har skrevet en rapport om overgrep begått av begge parter. Norge er blant landene som har krevd å få den offentliggjort. Bistandsaktuelt har lest deler av det lekkede innholdet som omtaler etnisk rensing og brutale drap. En av konklusjonene til kommisjonen er at verken Salva Kiir eller Riek Machar bør være en del av en overgangsregjering i Sør-Sudan. I rapporten heter det også at Sør-Sudan bør settes under administrasjon.

IGAD-sjefen er skeptisk til offentliggjøring.

– Det er ventet at innholdet vil omhandle personer som er viktige i forhandlingene videre, sier han.

Målet

Målet er å komme frem til en nasjonal overgangsregjering før nyvalg om 30 måneder. Den mye omtalte AU-rapporten kan være en "gamechanger", mener den norske spesialutsendingen. Han håper på en offentliggjøring og sier det går en grense for hvor lenge partene kan trenere forhandlingene, mens verdenssamfunnet samtidig kjenner til alvorlige meneskeretighetsovergrep.

– Den delen som er lekket sier blant annet at ingen som har blod på hendene bør fortsette å sitte med makten. Samtidig står man overfor det dilemma at man må forhandle en fredsavtale med de som leder troppene på bakken. Utfordringen er å forhandle med de som leder styrkene – og samtidig finne løsningen for en overgangsperiode – og deretter en permanent løsning der nye folk uten blod på hendene som slipper til, sier Kjemprud. ■

26 **Aktuelt**

Nord står mot sør foran toppmøte

Fattige land krever at rike land følger opp løftene sine. Rike land vil ha mer skatteinngang og forpliktelser fra nyrike land som Kina og Brasil.

Av Asle Olav Rønning

Ijuli skal utenriksministere og statsledere fra hele verden samles i Addis Abeba i Etiopia. Målet er å komme til enighet om prinsippene for framtidens globale pengestrømmer til utviklingsformål.

Etter et halvt år med forhandlinger i New York har landene nå bare noen uker på seg til å bli enige. Prosessen er kjent som Finansering for utvikling.

Norges FN-ambassadør Geir O. Pedersen koordinerer forhandlingene sammen med Guyanas George Talbot.

To toppmøter

Mange mener at utfallet kan bli avgjørende for resultatet av de to store globale prosessene som skal skje i høst: Klimatoppmøtet i Paris og FN-møtet som skal vedta nye post-2015 bærekraftsmål. Om alle reiser fornøyd hjem fra møtet i Etiopias hovedstad, vil forhandlingene om klimaavtale og bærekraftsmål gli mye glattere.

Men om møtet ender i konflikt, vil det være et signal til alle parter om at viljen til å løfte i flokk ikke er stor.

Hold løftene!

Lav- og mellominntektsland i gruppa

G77 + Kina krever at landene i nord denne gangen gir klare tidsfrister for opptrapping av bistand til 0,7 prosent av brutto nasjonalinntekt (BNI). Norge er blant en håndfull land som har oppfylt målet, men flertallet av rike land har ikke gjort det.

EU er langt fra å nå målet. Vedtak fra 2005 om at bistand skulle utgjøre 0,7 prosent av EUs samlede BNI i løpet av ti år, vil ikke bli realisert. I slutten av mai møttes EUs utenriksministre for å forberede Addis Abeba-møtet, men ble ikke enige om annet enn å utsette 0,7 prosent-målet uten noen klar ny tidsfrist.

Land som USA, Japan og Australia har på sin side aldri gitt så konkrete løfter. Disse landene har heller ikke kommet med nye signaler i løpet av forhandlingene i New York.

Nyrike på banen?

De rike landene peker på sin side på at bistand uansett ikke er nok for å oppfylle investeringsbehovene i fattige land. De vil ha klare formuleringer i sluttokumentet fra Addis Abeba om de fattige landenes forpliktelse til å hente inn mer penger gjennom blant annet skatt.

EU ønsker at nyrike mellominntektsland som Kina, Brasil og India skal gi løfter om deres bidrag til utviklingen i verden, men slike forpliktelser sitter langt inne.

Også andre spørsmål skiller nord og sør, blant annet internasjonal skatt, åpenhet om finansransaksjoner og om penger til klimatiltak skal komme i tillegg til bistand eller ikke.

Ønsker deadline

Norge har i tillegg til ansvaret for å koordinere forhandlingene også en rolle som part i forhandlingene. Den norske delegasjonen har støttet flere av kravene fra landene i sør.

– Vi ønsker at flest mulig land skal forplikte seg til et robust nivå for videre bistand, sier Norges forhandlingsleder Jon-Åge Øyslebø.

Samtidig støtter Norge også klare forpliktelser om å styrke skatteinn- gang i fattige land, slik at det kommer mer penger på bordet til utviklingsformål. Reduksjon av ulovlig kapitalflyt blir også et viktig tema.

Kristina Fröberg har fulgt forhandlingene på vegne av norske frivillige organisasjoner i Forum for utvikling og miljø. Hun sier at de fattige landene har et rettferdig krav når de mener at pengene verden skal bruke på klimatiltak skal være nye penger, og ikke gå på bekostning av dagens bistand. Mange frivillige organisasjoner støtter dette kravet, som er et av stridstemaene i forhandlingene fram til møtet i Addis Abeba. ■

Ingen toll- endring for fattige land

Av Asle Olav Rønning

Regjeringen gjør ingen endringer i dagens tollsatser for varer fra mellominntektsland. Det går fram av den ferske stortingsmeldingen om globalisering og handel.

De aller fattigste landene (MUL-landene) har i dag null toll på eksport til Norge. I tillegg innførte den rødgrønne regjeringen fra 2013 nye tollettelser for 40 av de minst rike mellominntektslandene.

De rødgrønne inkluderte kun land med færre enn 75 millioner innbyggere i ordningen. Land som Filippinene, India, Pakistan og Vietnam er derfor ikke med.

H/FRP-regjeringen vurderer en utvidelse, men viser til at dagens ordning bare har virket i to år.

– Dette er en for kort tidsperiode til å kunne fastslå hvor stor effekt endringene har hatt, heter det i meldingen.

I meldingen vises det til EUs regelverk, der handelsfordeler kobles til godt styresett i landene som ønsker å eksportere til EU. Den norske regjeringen slår fast at det ikke er aktuelt for Norge å gjøre en slik kobling der markedsadgang er gulrot for ønsket politikk.

Regjeringen lover å kutte alle norske eksportsubsidier på landbruksprodukter innen 2019. Dette dreier seg i praksis om norsk Jarlsberg-ost til USA. I verdens handelsorganisasjon WTO har stans i eksportsubsidier har lenge vært et krav fra de fattigste landene.

FLYKTNING-REGNSKAPET 2015

ALT OM MENNESKER PÅ FLUKT VERDEN OVER

Bestill FLYKTNINGREGNSKAPET gratis!

Gå inn på www.flyktninghjelpen.no eller send en e-post til bestilling@nrc.no

Alt om mennesker på flukt verden over

Årets rekordtall viser et dystert bilde av en verden med mange store, samtidige fluktkriser, der Syria, Irak, Sør Sudan og Den sentralafrikanske republikk er blant de verste. Samtidig fortsetter de mangeårige krisene i land som DR Kongo, Jemen og Sudan.

Flyktninghjelpens årlige rapport, Flyktningregnskapet, inneholder analyser av globale og regionale trender, 80 landprofiler, de ti mest negligerte fluktsituasjonene og temasaker om blant annet båtflyktninger til Europa, konfliktene i Midøsten og utdanning i konfliktområder.

Flyktninghjelpen har rundt 4000 ansatte i nærmere 25 land, i noen av verdens verste konfliktområder. Flyktningregnskapet er basert på tall fra Flyktninghjelpens senter for internt fordrevne (IDMC) og UNHCR.

Nytt masterprogram i sikkerhet- og kulturforståelse

Bistandsarbeid i nye konfliktsoner

Oppstart høsten 2015
bi.no/forsvaret

Du må kjenne omgivelsene for å yte god bistand – Stadig nye konfliktsoner krever mye av organisasjoner som opererer internasjonalt. Sikkerhetskompetanse er essensielt for godt bistandsarbeid. Taktiske beslutninger under usikkerhet og i ekstreme situasjoner krever øvelse og kompetanse. Lær av eksperter i sikkerhet og av relevante organisasjoner. Bygg nettverk med aktører som arbeider med beredskap i Norge og internasjonalt.

– Det er veldig fort gjort å gå av flyet i Dar es Salaam, Lilongwe eller Lagos og tenke at; her var det fattigslig og annerledes enn hjemme, hvordan skal vi rette opp i det og gjøre dette landet litt likere Norge? **Les mer nedenfor.**

Økonomi

– Økonomene tar feil

I to tiår har toneangivende økonomer tatt feil om Afrikas vekstmuligheter, mener norsk forsker.

Av Asle Olav Rønning

Len ny bok med tittelen «Africa: Why economists get it wrong» referer den norske historikeren Morten Jerven hovedstrømmer i internasjonal økonomisk forskning om utvikling i Afrika. Jerven er ekspert på afrikansk økonomisk historie.

– Det jeg vil med boka er å gi lesere som jobber med bistand og studenter som har lyst til å arbeide innen bistand et verktøy til å forholde seg kritisk til økonomisk forskning og økonomifaget, forklarer Jerven.

Han kritiserer kjente navn i økonomifaget som Paul Collier, Jeffrey Sachs og William Easterly. Også nyere navn som Daron Acemoglu får kritikk.

– Feilaktige modeller

Jerven er forsker ved kanadiske Simon Fraser University, men er fra høsten ansatt ved på Noragric på Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). Han skapte seg et navn internasjonalt med boka «Poor Numbers», som forteller om mangelen på gode data om økonomisk utvikling i Afrika. Utgivelsen ble gjenstand for mye debatt og ble blant annet utpekt av Bill Gates som en av

årets viktigste bøker i 2013.

I den nye boka er det økonomenes syn på Afrikas økonomiske utvikling som Jerven gyver løs på. Han mener at økonomene:

- Feilaktig framstilte Afrika som et håpløst kontinent

- Mangler modeller som kan forklare den raske veksten i mange afrikanske land

- Legger for stor vekt på dårlig styresett som årsak til manglende vekst

Han mener denne forskningen har hatt stor påvirkning på internasjonal bistand. Konsekvensene av feil i økonomifaget er ikke bare av akademisk interesse. Det kan også ha stor påvirkning på den virkelige verden.

– Internasjonale finansinstitusjoner som Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) gir økonomiske modeller og økonomer en sentral rolle i avgjørelsene sine, påpeker Jerven.

Ignorerte historien

Utgangspunktet er Afrikas økonomiske krise på 1980- og deler av 1990-tallet. Mens vekstøkonomier i Asia fikk forbi og oppnådde kraftig bedring i

Forsker Morten Jerven kritiserer i en ny bok økonomenes syn på utvikling i Afrika.

Foto: Asle Olav Rønning

levestandard og reduksjon i antall fattige, ble Afrika sør for Sahara stående igjen på perrongen.

Mange økonomer ga seg i kast med oppgaven å forklare hvorfor et helt kontinent tilsynelatende stagnerte og ikke hadde evne til å produsere økonomisk vekst. Tall for økonomisk

vekst og data for alt fra forekomst av malaria til hyppighet av korrupsjon ble matet inn i økonomiske modeller.

Det økonomene ikke studerte, var tidligere perioder med økonomisk vekst i Afrika. Jerven mener at økonomene overså at mange afrikanske land hadde hatt sterk vekst på 1960-

■ AFRIKA

Fortsatt vekst i Afrika

Afrika vil få en økonomisk vekst på 4,5 prosent for Afrika i 2015. Det er spådommen i årets Africa Economic Outlook, som utgis av Afrikabanken. Afrika sør for Sahara ventes å få en vekst på 4,6 prosent.

■ EBOLA

Ebola kan ha kostet 11 milliarder

Ebola-utbruddet kostet Guinea, Liberia og Sierra Leone 11 milliarder kroner i 2014, anslår Afrikabanken. Summen kommer fram som forskjellen på forventet vekst i brutto nasjonalprodukt (BNP) i de tre landene før og etter utbruddet.

■ ØKONOMI

Nigerianer skal lede Afrikabanken

Akinwumi A. Adesina er valgt til ny president for Den afrikanske utviklingsbanken (Afrikabanken). Han er i dag minister for landbruk og rural utvikling i Nigeria, og ble valgt på bankens årlige møte i Abidjan i slutten av mai.

om Afrikas utvikling

Økonomene så seg blinde på Afrikas økonomiske krise på 1980- og 1990-tallet, og er heller ikke i stand til å forklare Afrikas raske vekst i dag. Det mener den norske forskeren Morten Jerven i ny bok. Bildet viser ungdom som får IT-opplæring i Abidjan, Elfenbenskysten. Foto: Issouf Sango/AFP PHOTO/NTB scanpix

og deler av 1970-tallet. Dermed kunne det danne seg et feilaktig bilde av Afrika som «kronisk feilslått». Historikeren går også lenger tilbake i tid og viser at mange afrikanske økonomier gjennom de siste to hundre år har hatt perioder med vekst avløst av perioder med stagnasjon.

Håpløst kontinent

I 2000 viet det anerkjente tidsskriftet The Economist forsiden på en av sine utgaver til Afrika, med en tittel som beskrev regionen som det håpløse kontinentet.

Økonomisk forskning presenterte i stor grad det samme bildet. I 2007

ble Oxford-økonomen Paul Colliers bok «The Bottom Billion» en bestselger og ble også oversatt til norsk. Collier mente at mange afrikanske land på grunn av kriger, rikdom på naturressurser, geografi eller dårlig styresett var «fanget» i fattigdom.

På dette tidspunktet var imidlertid bildet i ferd med å gå ut på dato. Afrika opplevde nå sterk økonomisk vekst.

– Flertallet av økonomiene Collier beskrev som eksempler på kronisk feilslått hadde hatt økonomisk vekst i mer enn et tiår, kommenterer Jerven, som er sterkt kritisk til Colliers forskning.

Dette fanget også The Economist opp. I 2011 ryddet bladet forsida til tittelen «Africa Rising». Bildet av det kriserammede Afrika har slått over i sin egen motsetning. Utsagnet «sju av de ti raskest voksende økonomiene i verden er i Afrika» blir stadig gjentatt.

I samme spor

Utviklingen i økonomifaget gikk ifølge Jerven likevel videre på samme spor, nå med leting etter ulike årsaker til hvorfor afrikanske stater ikke er egnet til å skape økonomisk utvikling. Dette har etter hans mening satt økonomene ute av stand til å forklare dagens virkelighet i mange afrikanske land.

Godt og dårlig styresett har blitt nøkkelord i mye av forskningen og en forklaring på hvorfor rike land er rike og fattige land er fattige.

Jerven er ikke enig. Sammenfall, mener han, er ikke tilstrekkelig til å vise at det foreligger årsakssammenheng. Godt styresett kan like gjerne være et resultat av at rike land har råd til å investere i demokrati og rettstat, og ikke nødvendigvis en forutsetning for at landene ble rike i første omgang.

Advarer

Han advarer mot at vektlegging av godt styresett kan ende opp med å måle alle land opp mot én modell. Da ender man lett opp med å spørre hvorfor ikke alle land er som oss.

– Jeg tror at de fleste som jobber med bistand opplever denne konflikten i sitt arbeid, sier Jerven:

– Det er veldig fort gjort å gå av flyet i Dar es Salaam, Lilongwe eller Lagos og tenke at; her var det fattiglig og annerledes enn hjemme, hvordan skal vi rette opp i det og gjøre dette landet litt likere Norge?

Han mener at dette er feil måte å tenke på. – Hvordan ting fungerer et annet sted kan ha sin egen rasjonalitet. Det er ikke alltid kun én måte å gjøre ting på. ■

« Flertallet av økonomiene Collier beskrev som kronisk feilslått hadde hatt økonomisk vekst i mer enn et tiår. »»

Fungerer på pc,
pad og mobil

Prøv nye bistandsaktuelt.no

Mulig å kommentere
hver artikkel

Mer plass til
meninger

Instagram

Instagram

Har du bilder fra utviklingsland eller prosjekter du vil dele. Bruk #bistandsaktuelt i tekstfeltet. Da vil bildet vises i feeden på vår forside.

En Kommentar Bistandsaktuelt Logg inn

Recommend Del Nyeste først

Bli med i diskusjonen...

Erik Berg · for 21 timer siden
Er meningen her å "bypass" staten slik at sivilsamfunnet kan bistå de fattigste av de fattige. Eller skal sivilsamfunnet bistå staten slik at den kan nå de mest marginaliserte gruppene. Eller dreier det seg om en "la tekk, bekk og deler

Bruk Disqus

Bistandsaktuelt oppfordrer alle debattanter til å bruke kommentarfeltet under meninger eller artikler til å si sin mening. Det krever at du selv registrerer deg på www.disqus.com. Ved å få din egen «konto» på Disqus kan du spre dine innlegg også i andre sosiale medier.

Lettere
å lese

Mer nytt
om navn

10 000
artikler online

www.bistandsaktuelt.no

Hold deg oppdatert

 Facebook	 Twitter	 Youtube
8 789	3 583	58
Lik oss	Følg oss	Abonner

Hold deg
oppdatert

Følg oss på sosiale medier.

Tips oss!

Har du eller noen i din organisasjon fått ny jobb eller et nytt verv? Eller vunnet en pris? Send informasjon om vedkommende til baktuelt@gmail.com. Husk å legge ved bilde på 600 px i bredde og jpg-format.

Norad-sjefen: – Våre råd er etterspurt

– Mitt inntrykk er at Norads faglige råd har vært etterspurt i Utenriksdepartementet og at de har blitt lyttet til, sier Villa Kulild. Etter fem år i sjefsstolen i Norad forlater hun bistanden – og tar motorveien til et nytt fagfelt.

Av Tor Aksel Bolle

Siviløkonomen fra Bergen kommer til å savne de faglige diskusjonene og gode kolleger. Men ikke å være Norads ansikt utad.

– For å være helt ærlig: jeg holdt på å si nei til jobben fordi jeg var så lite lysten på alle de opptredenene i offentlige sammenhenger som en Norad-direktør må gjøre. Det var veldig tungt i begynnelsen, men jeg har blitt bedre til det etter hvert, sier Villa Kulild.

I fem år har hun ledet Direktoratet for utviklings samarbeid, en statlig etat som har som hovedoppgave å kvalitetssikre norsk bistand. Ett år før den første åremålsperioden går ut forlater hun jobben for en annen statlig lederjobb: departementsråd i Samferdselsdepartementet.

– Så det verste med jobben var å være ansiktet utad, Hva har vært det beste?

– Det har vært enormt spennende å jobbe med et så sammensatt felt som bistand. Det har vært veldig lærerikt og meningsfullt. Og jeg kommer til savne alle de flinke og hyggelige fagfolkene i Norad.

– Men allikevel slutter du?

– Alle gode ting tar slutt. Det dukket opp en uhyre interessant jobb i Samferdselsdepartementet hvor jeg

får muligheten til komme tett på politikken innenfor et stort og viktig felt.

Overrasket

– Du kom «utenfra» i den forstand at du ikke hadde jobbet mange år med bistand før du ble leder i Norad. Var det noe som overrasket deg da du begynte i «bransjen»?

– Jeg ble faktisk litt overrasket over hvor mye uklarhet det var om Norads rolle. Behovet for å klargjøre det preget den første tiden min i Norad.

På litt mer overordnet nivå ble jeg forbauset over at en del av de som jobber med bistand hadde en oppfatning om at bistand nærmest kunne løse alle verdens problemer. Det er ikke tilfelle. Bistand er bare ett av flere verktøy som kan bidra til utvikling og det er viktig å ha en realistisk oppfatning av hva man kan oppnå.

– Betyr det at du har mindre tro på bistand nå enn da du begynte?

– Nei. Bistand på sitt beste kan være uhyre effektivt og kan bidra til

«Bistand er en risikobransje. Veldig mye kan gå galt.»

endringer både lokalt, nasjonalt og globalt. Etter 5-6 år i denne jobben mener jeg at en viss type retorikk er veldig lite konstruktiv og vil ofte stå i veien for en god og nyansert debatt. Da tenker jeg på den «all bistand er skadelig»-retorikken som noen kritikere bruker.

– Ok. Kan du gi noen konkrete eksempler på områder hvor du har sett at norske penger virkelig har gjort en forskjell?

– Hele global-kapital-agendaen er et eksempel. Norge valgte tidlig å støtte organisasjoner som jobber for blant annet større åpenhet om kapitalflyt. Det har åpenbart bidratt til å få dette høyt opp på den internasjonale agendaen. Skogsatsingen er et annet eksempel, satsingen på vaksiner og arbeidet for mødre og barnehelse et tredje.

– Bør bli tøffere

– Du snakker om «bistand på sitt beste», har du sett eksempler på bistand på sitt verste?

– Jeg vet ikke om jeg har sett bistand på sitt verste. Men bistand fungerer dårlig når prosjekter får lov til å fortsette selv om de ikke fungerer. Det er ikke nok å ha gode intensjoner eller en god idé. Man må ha en klar

Norad

■ Norads hovedoppgave er å kvalitetssikre norsk bistand innenfor rådgivning, tilskuddsforvaltning og evaluering, samt å informere og bidra til debatt.

■ Etaten gir råd til Utenriksdepartementet, Klima- og miljødepartementet og norske ambassader i utviklingsland.

■ Norad behandler søknader og gir tilskudd til norske organisasjoners langsiktige bistandsarbeid (ikke nødhjelp).

■ En egen avdeling i Norad har ansvar for evalueringer og rapporterer direkte til utenriksdepartementets ledelse.

oppfatning av hva man vil, hvordan man skal komme dit og om det man driver med er kostnadseffektivt.

– Er Norad og andre bistandsaktører gode nok til å si stopp når ting ikke fungerer?

– Vi kunne helt sikkert vært bedre og tøffere der. Åpenbart. Samtidig har både vi i Norad og andre aktører blitt mer profesjonelle. Det har stått høyt på min agenda. Vi jobber også med å

Villa Kulild slutter som Norad-sjef etter fem år. Kulild mener hun har ledet en helt nødvendig profesjonalisering av direktoratet.

Foto: Ken Opprann

styrke våre partnere.

– Norad forvalter rundt 5, 5 milliarder kroner av fellesskapets penger. Har vi god nok kontroll over hvordan pengene blir brukt?

– Vi har i alle fall de nødvendige systemene på plass. Vi har bevisst rekruttert folk som blant annet har kunnskaper om regnskap og økonomi. Vi har etablert et eget varslingsteam. Vi har innført pliktig kursing for ansatte på viktige områder. Samtidig har både vi i Norad og våre samarbeidspartnere jobbet mye med å profesjonalisere forvaltnings- og resultatarbeidet, det har stått høyt på min agenda. Jeg mener Norad er solide på dette området, det er ikke mangel på systemer som holder meg våken om natten.

Tok nattesøvn

– Ja, hva er det som forstyrrer nattesøvn din?

– Det jeg har kjent på som leder er ansvaret for sikkerheten til alle våre ansatte. På dette området har vi fått på plass bedre beredskapsrutiner, og har trent på beredskap, men det er jo umulig å ha rutiner som sikrer mot alle hendelser.

– Du var inne på at Norad har mange flinke fagfolk. Blir de nok lyttet til?

– Ja, det synes jeg. Norad har fagfolk som kan dekke nesten ethvert område innen bistanden og min erfaring er at Norads råd til Utenriksdepartementet, til ambassadene og til samarbeidspartnere både blir verdsatt og lyttet til.

– Hender det at politiske hensyn overkjører faglige innvendinger?

– Våre faglige råd blir som regel spilt inn til embetsverket i UD. Disse danner et av flere innspill til det endelige beslutningsgrunnlaget for politisk ledelse. Jeg ville ikke bruke begrepet «overkjørt». Som sagt: mitt inntrykk er at Norads råd er høyt etterspurt og både blir brukt og lyttet til. I noen saker vil sikkert også en helhetsvurdering tilsi at departementet lander på egne og andre løsninger enn det vi har anbefalt i våre innspill.

– Hvor står Norad etter 5 år med Villa Kulild som sjef?

– Å drive med bistand er en risiko-bransje. Veldig mye kan gå galt. Jeg har lagt stor vekt på at vi skal være gode til å forvalte – og det er vi. Vi er nå innrettet slik at vi bruker mest ressurser, både faglig og forvaltningsmessig, der de store pengene er. Jeg er fornøyd med at jeg etterlater meg en velfungerende og profesjonell organisasjon. ■

Sett fra sør av Benedict Tembo

Valutakrise i Zambia

ETTER AT ZAMBIAS president, Michael Sata, døde i oktober i fjor, har landet gått gjennom vanskelige tider. Samtaleemne nummer én i Zambia i disse dager, er den stadig synkende verdien på landets valuta, kwachaen.

Mens president Lungu har innført skattereformer for å revitalisere landets viktigste inntektskilde, gruveindustrien, har Zambias valuta stupt. For rundt en måned siden kostet én amerikansk dollar rundt 6,4 kwacha, nå koster den mer enn 7,5.

DEN SVAKE VALUTAEN rammer mange vanlige zambiere hardt. En av dem er Ignitius Mpetemoya fra Lusaka. Han var veldig spent da forsikringsselskapet hans skulle utbetale ham erstatning for omfattende skader på bilen etter en kollisjon. Håpet var å få råd til importere en bruktbil.

– Men på grunn av de elendige valutakursene, har jeg ennå ikke hatt råd til å importere en bil for å erstatte den gamle, sier han.

Sinya Mbale, som importerer varer fra Kina, sier han trenger mer kwacha nå, enn han egentlig hadde budsjettet for.

– Også kjøperne har mindre penger å handle for, så de forhandler seg frem til lavere priser, sier Mbale.

Yotham Mwanza opplever det samme problemet som importør av kontorartikler fra Dubai og Kina. Han understreker at valutafallet har hatt store konsekvenser.

– Før trengte man 50 000 kwacha for å kjøpe varer verdt 10 000 dollar. Men nå trenger man 75 000 kwacha for å kjøpe inn det samme. 25 000 kwacha blir bare borte!

Han pleide å kjøpe varene sine direkte fra Kina og Dubai.

– Men på grunn av valutakrisen er det vanskelig. Jeg må derfor nøye meg med sørafrikanske rand, fordi det er det jeg har råd til. Men man kan jo ikke få alt fra Sør-Afrika, forklarer Mwanza.

DEN PRESSEDE VALUTAEN er et resultat av dalende kobberpriser på

det internasjonale markedet. Zambia har så langt mislyktes med å skape nye produkter eller å eksportere flere varer og tjenester for å få inn mer utenlandsk valuta.

President Lungu har lovet at nye økonomiske grunnprinsipper skal innføres. Han har bedt innstendig om at den nye direktøren av nasjonalbanken, Denny Kalyalya, skal «stoppe» den fallende kwachaen.

Men nasjonalbankens ledelse vil heller heller la markedet bestemme kwachaens skjebne enn å binde valutaen. Å iverksette midlertidige tiltak som å sprøyte mer dollar inn i økonomien var uaktuelt, fastslo nasjonalbankens nestleder Bwalya Ng'andu nylig.

DET GIR LITE HÅP til folk flest. Den svake valutaen har ført til høyere priser på varer og tjenester, siden den zambiske økonomien er helt avhengig av import. Også prisene på de viktigste basisvarene har begynt å øke så smått, noe som kan få drastiske konsekvenser i et land hvor mer enn 60 prosent av befolkningen lever på under én dollar om dagen.

Francis Chigunta, som underviser i utviklingsstudier ved University of Zambia, sier at ustabiliteten i økonomien gjør det vanskelig å planlegge ordentlig.

– Befolkningen i Zambia er veldig avhengig av det de importerer. Til og med potetgull blir importert hit til landet. Når kwachaen mister verdi vil det føre til økte kostnader, samtidig øker bensinprisen. Dette fører igjen til høyere kostnader, sier Chigunta.

Han er opptatt av at det er de fattigste zambierne som blir verst rammet av prisveksten, siden de er mest sårbare.

– Det eneste positive er at denne situasjonen har oppstått under innhøstingen, i en periode da ferske landbruksvarer inntar markedene. Det demper inflasjonen noe, forklarer han. ■

Benedict Tembo er journalist i Zambias hovedstad Lusaka.

8828
FØLGERE!
BLI MED OSS
PÅ FACEBOOK

Meninger

Er det dette de vil ha?

Av Kristin Clemet, leder i Civita

Nylig deltok jeg på et åpent møte i Norads lokaler. Anledningen var publiseringen av en evaluering av norsk likestillingsbistand, og oppdraget var å spille «djevlelsens advokat». Men ærlig talt; jeg tror de fremmøtte fra bistandsmiljøet syntes jeg ble litt for «djevlesk».

Forestillingen om at Norge har et komparativt fortrinn når det gjelder likestilling, at norsk likestillingsbistand gir gode resultater, og at dette bør være et «tverrgående fokus» i bistanden, er rotfestet. Så rotfestet at det ikke er rom for å stille mange kritiske spørsmål.

Men likevel: Norsk likestillingsbistand ser ut til å ligne på norsk bistand generelt, dvs. som et konglomerat av ulike mål, hensyn, innsatsområder, midler og kanaler, der det er svært vanskelig å se hvordan de ulike delene henger sammen med en overordnet strategi.

Men jeg blir, som utenforstående, også slått av andre sider ved den norske likestillingsbistanden.

Begrepsbruken er uklar: Det er for eksempel uklart om «likestilling» skal forstås som likhet eller likeverd. Skal norsk bistand arbeide for at kjønnsrollene i Malawi blir mer like – eller for at de ulike kjønnsrollene i Malawi har like stor verdi?

Høye ambisjoner

Engasjementet er veldig bredt: Innenfor likestillingsbistanden skal man både ivareta grunnleggende menneskerettigheter, som å bekjempe omskjæring av jenter, og satse på rene velferdstiltak, som f.eks. barnepass.

Ambisjonene er høye: Man nøyer seg ikke med å arbeide for å unngå diskriminering – man vil strekke seg etter «den norske likestillingsmodellen». Da er det kanskje lett å glemme hvilket økonomisk nivå mottakerlandene befinner seg på. De ligger på samme nivå som vi var før vi fikk stemmerett for kvinner og enda mye lenger før vi fikk likestillingslov, barnetrygd, barnehager eller foreldrepermisjon – for ikke å snakke om ekteskap for homofile.

De fleste tror vel at utviklingen i disse landene nå kan gå raskere enn den gjorde hos oss, bl.a. fordi de kan gjøre teknologiske sprang, og fordi det allerede er en moderne middelklasse i mange av de store byene. Men kan de gjøre like store og raske sprang når det gjelder normer?

På våre premisser

Norsk likestillingsbistand virker donororientert, dvs. utformet på våre og ikke mottakerlandenes premisser. Vet vi at kvinnene (og mennene) i mottakerlandene etterspør «den norske likestillingsmodellen»? Og er vi sikre på at de vil få det bedre, dersom bare alle systemene, rapporteringene og arbeidsformene våre fungerte perfekt?

Blir det f.eks. mer og bedre likestilling i Etiopia, Mosambik og Zambia, dersom vi får egne likestillingsansvarlige på de norske ambassadene, slik evalueringsrapporten foreslår? Og er det helt sikkert at ikke vi kan lære noe når det gjelder likestilling av dem? Rwanda og Senegal, for eksempel, har flere kvinner i sine parlamenter enn vi har i Norge.

Og kan vi i det hele tatt snakke om «komparative fortrinn» når vi gjør nesten alt vi står for, til fortrinn?

Ifølge norske myndigheter har Norge en særlig kompetanse både

«Vet vi at kvinnene (og mennene) i mottakerlandene etterspør 'den norske likestillingsmodellen'?»

når det gjelder «klima, miljø og en bærekraftig utvikling, fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand, olje og ren energi, kvinner og likestilling, godt styresett og kamp mot korrupsjon». Men i tillegg skal vi, ifølge statsbudsjettet, satse på utdanning, helse, infrastruktur, matsikkerhet, karbonfangst, sivil samfunn, kulturarv, justissektoren, menneskelig og sosial utvikling, menneskerettigheter og demokrati, grønn

industriell revolusjon, anstendig arbeid og trepartssamarbeid, forskning og studentutveksling, medier og journalistutdanning, fornybar energi, fred og forsoning.

Og alt dette innenfor rammen av det som tross alt er den viktigste oppgaven: Å bidra til å bekjempe fattigdom og skape sosial utvikling.

Er det dette de vil?

Man føler seg ikke alltid så kon-

Månedens
spatist

Anja Bakken Riise

Erik Solheim

Kristin Clemet ■

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ UTVIKLING

FNs bærekraftsmål må følges opp

De nye bærekraftsmålene vil gjelde for alle land, men de vil ikke være juridisk bindende. Det er derfor viktig at det kommer på plass systemer med bred folkelig deltakelse for oppfølging og overvåking av resultater, skriver Utviklingsfondet Aksel Nærstad.

■ BISTAND

La heller tusen blommar bløme

CIVITAS fire tesar om norsk bistand tar ikkje følgjene av den endra verden og tar ikkje inn over seg politiske og økonomiske realitetar, skriver Asbjørn Eidhammer.

■ HELSE

Rettferdighet framfor likhet

Lik tilgang på helsetjenester av god kvalitet er både en rettighet og en betingelse for likeverd. Størst mulig likhet i helse betinger vidare at helsetjenester fordeles i henhold til behov, skriver SINTEF-forskere Arne H. Eide og Karin Dyrstad.

Illustrasjon: Niels Poulsen

Kommentar Eva Bratholm

Fy-ord i bistand

«UTBYTTE» STO DET med store bokstaver og kritisk vinkling over hele avis-siden for noen uker siden. Det var VGs omtale av Khimti-kraftverket i Nepal og at de norske investorene hadde fått et stort utbytte av sine investeringer.

Vanligvis er utbytte noe man er stolt og glad for, men her var det et fyord. Bakgrunnen er at det var bistandspenger inne i bildet da anlegget ble startet for femten år siden.

I DE SISTE årene har svært mange tatt til orde for at private investeringer er det som skal til for å skape utvikling i fattige land. Men det er vanskelig og risikabelt, ofte må det bistandspenger til for å komme i gang.

Blir det vellykket og eierne etter hvert får utbytte, ja, da blir det feil at penger «går ut av landet», mener mange. Det kinkige er imidlertid at veldig få investorer ønsker å tape penger.

Samarbeid mellom det offentlige og næringslivet er også noe man ønsker seg, men som blir problematisk når den private siden begynner å tjene penger.

DET ER FRAMTIDEN i våre hender som har laget Khimti-rapporten. Organisasjonen opprøres over at norske eiere har tatt ut 880 millioner kroner i utbytte. Jeg synes også det virket som et veldig stort beløp.

SVs tidligere utviklingsminister Erik Solheim, ser det imidlertid slik: – I dette prosjektet har norske selskaper tatt en betydelig risiko som ingen andre var villige til å ta. Og med private investeringer

må det være overskudd. Det er slik kapitalismen skal fungere.

ET ANNET FYORD dukket nylig opp i Bergens Tidendes sak om det norske Klima- og Skogprosjektet (KoS) i Guyana. Dette er et kontroversielt bistandsland og det er ingen hemmelighet at mange risikofaktorer ble flagget og analysert før KoS etablerte seg der. Det gjelder blant annet situasjonen for urfolk.

En del av grunnlaget og forutsetningen for dette prosjektet er at innsatsen skal kommuniseres ut underveis; hva skjer og hvorfor? Norges partnerorganisasjon i Guyana, det vil si de som i praksis gjennomfører arbeidet, fulgte alle regler og innbød til en internasjonal anbudskonkurranse for kommunikasjonsoppdraget.

Et amerikansk selskap vant. Dermed var fyordene på plass: «Bistandsmillioner til amerikansk PR-byrå»

AMERIKANSK ER INGEN tvilsom nasjonalitet og PR-byrå er en helt akseptabel bransje. Selskapet har høy profil og jeg kan ikke gå god for alt de gjør, men det er vanskelig å se at tjenestene de utfører skiller seg veldig fra helt vanlige kommunikasjonsoppgaver, på linje med de Helsedirektoratet og Forsvaret bruker. I en mistenkeligjørende språkdrakt med flere fyord gir det likevel et suspekt preg.

INDIGNASJON OG FY-ORD er bærebjelker i mye av dagens journalistikk, men de synes å ha en helt enestående stilling innenfor alt som dreier seg om bistand. ■

struktiv når man spiller «djevlels advokat». Men en gang iblant kan det være lurt å stille de helt grunnleggende spørsmålene: Står resultatene av norsk likestillingsbistand, for de menneskene det gjelder, i forhold til den innsatsen vi legger ned? Og er det dette våre samarbeidspartnere i Afrika og Asia vil at vi skal gjøre?

Dette er også et spørsmål om bistandens karakter: Er bistandsarbeid kun en teknisk virksomhet som

svarer på behov hos mottakerne, der vi står noen bi i deres bestrebelser for å oppnå sosial utvikling – eller er det en del av en utenrikspolitisk agenda? Er arbeidet for økt likestilling i fattige land hovedsakelig bistandsarbeid, eller er det påvirkningsarbeid?

Jeg vet ikke svarene på alle disse spørsmålene, men jeg syns de er verdt å stille og forsøke å besvare. ■

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I denne utgaven er det leder av tankesmien Civita, Kristin Clemet.

Foto: Espen Røst

Simon Pahle

Norske Statkraft har investert og tatt utbytte i Khimti-kraftverket Nepal. Det har ført til indignerte presseoppslag i Norge. Men er det nødvendigvis galt? Bildet er fra skystasjonen i Khimti som får strøm fra kraftverket.

Foto: Ken Opprann

36 Portrettet

Med en plan for Plan

Homoaktivist, høneoppdretter, forfatter, tidligere statssekretær for Arbeiderpartiet, whiskey-entusiast og sykepleier. Plan Norges ferske generalsekretær Kjell Erik Øie er et allsidig menneske. Og et politisk dyr. **Av Tor Aksel Bolle**

Han er jo Høyre-mann, vettu. He he. Kjell Erik Øie le-ner seg over bordet, rister litt på hodet og humrer. Han har nettopp fortalt hvordan han og broren en sen nattetime var millimetre unna å bli kastet ut av en nattklubb fordi dørvaktene trodde de var i ferd med å begynne å slåss. Men det var ikke lyskespark og springskaller som lå i lufta. Neida – gutta diskuterte politikk. Og når entusiasten og energibunten Øie diskuterer politikk kan det fort gå en kule varmt.

– Jeg kan nok bli litt ivrig, medgir han.

– Er det denne «iveren» din som har fått den månedlige kameratklubben til å nedlegge forbud mot politiske diskusjoner i perioder?

– Assa – det der er sannelig ikke bare min skyld. De andre gutta – blant dem en ivrig Høyre-mann – er minst like ille som meg. Men det er riktig at vi har hatt politikkforbud i perioder. Jeg liker å diskutere og tror veldig på verdien av gode diskusjoner. Men jeg ser at jeg er kanskje er litt «skada» fra mine mange år som aktivist. Jeg blir fort kompromissløs og hard hvis det er noe jeg oppfatter noe som urettferdig.

Børge var nabo

55-åringen vokste opp i et særdeles møblert hjem i Trondheim. Faren var forretningsmann og gjorde det godt innen blant annet eiendom og glass. De fem Øie-barna vokste opp en i romslig villa med svømmebasseng. Blant nabogutta var både Trond Giske og Børge Brende. Far og mor i Øie-klanen var Høyre-folk. Mormoren satt i bystyret for Høyre. Barna ble tidlig meldt inn i Riksmålsforbundet, og det var som forventet da unge Kjell Erik meldte seg inn i Unge Høyre.

– Kan den lett krakilske tilnærmingen til Høyre-folk skyldes at du selv kommer fra en slekt med lange tradisjoner for å stemme Høyre? Er det et slags opprør?

– He he. Muligens. Men jeg har stor respekt for Høyre-folk og jeg kan jo retorikken deres godt. Jeg hadde et veldig godt forhold til faren min. For han var det nok verre at jeg meldte

meg inn i Arbeiderpartiet enn at jeg i 1985 sto fram som homse over tre sider i Adresseavisa. Det mener jeg faktisk.

Støres førstevalg

I begynnelsen av 2015 forsvant Olav Thommesen brått ut at sjefskontoret i Plan Norge. Heldigvis for Plan lå løsningen på den akutte ledermangelen rett foran nesa deres: De hadde allerede Øie i stallen.

Han hadde vært programsjef i Plan siden 2009. Han hadde også blant annet vært politisk rådgiver for barne- og familieminister Karita Bekkemellem samt statssekretær i Barne- og likestillingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Det sies at Jonas Gahr Støre hadde ett ufravikelig krav da han motvillig gikk fra utenriksministerposten for å bli helseminister: Øie som statssekretær.

55-åringen er nesten mistenkelig godt likt og respektert av nåværende og tidligere kolleger. (Hvis det skulle skje, kjære leser, at du en gang skal intervju Øie og i forkant prøver å finne en kollega som har noe stygt eller i det minste noe litt ufordelaktig å si om mannen, så ikke være for optimistisk. «Kan bli litt utålmodig» var det mest kritiske denne journalisten fant. Ikke akkurat et karaktermord...)

Uansett – det gikk som det måtte gå. Øie ble ny generalsekretær i Norges nest største fadderorganisasjon.

Strateg

– Men hvorfor bistand og hvorfor Plan Norge?

– To hovedgrunner til det: Helen Bjørnøy – som jeg hadde jobbet sammen med i Kirkens Bymisjon – spurte meg om jeg ville jobbe i Plan. Og jeg hadde fått det for meg at jeg skulle slutte med politikk. Det viste seg jo å være feil.

– Og den andre grunnen?

– Jeg vet det er en klisjé, men allikevel: Når jeg er så utrolig privilegert at jeg lever i Norge på et perfekt tidspunkt i historien så føler jeg en moralsk plikt til å bidra. Jeg jobber med noe jeg synes er utrolig viktig og givende: å bidra til at barn i vanskelige situasjoner får bedre liv.

– Du har et enormt nettverk, er

Energibunten Kjell Erik Øie har store planer for barneorganisasjonen Plan Norge.

Foto: Ken Opprann

på fornavn med svært mange av de som betyr noe i politikken. Hvor stor fordel er det for Plan Norge?

– Kontaktlista på min mobil inneholder nok flere samfunnstopper enn de fleste andres, det er ikke noe å legge skjul på. De vet hvem jeg er og jeg har tillit, trenger ikke bruke tid på å opparbeide det. Det er selvsagt en fordel i noen sammenhenger. Men samtidig er jeg uhyre bevisst på at det ikke misbrukes. Jeg kan ikke bare ringe til Børge eller Jonas i hytt og pine.

– Hvordan får man et sånt nettverk?

– Det hjelper veldig å være statssekretær noen ganger. Og å ha mange år i politikken.

Bordplassering

– Er du en sånn sleiping som plan-

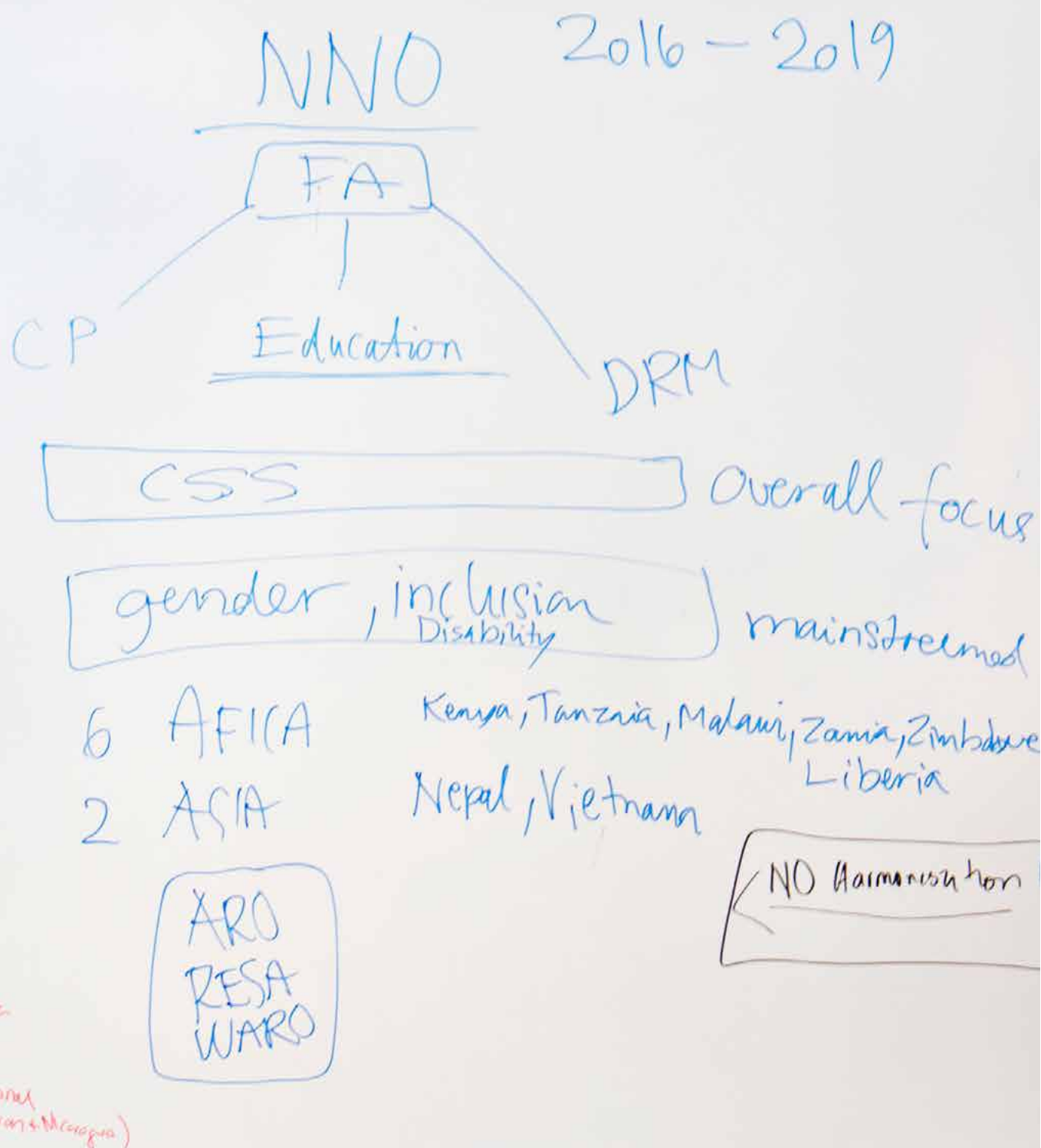
legger hvem du skal snakke med på fest av strategiske grunner?

– Tvert imot. Hvis jeg er på en middag og det er bordplassering sjekker jeg umiddelbart hvem jeg skal sitte ved siden av. Og da tenker jeg kun hygge, altså – ikke nytte. Jeg er elendig på small talk.

– Det tror jeg ikke noe på.

– Det er sant. Havner jeg ved siden av noen jeg ikke har noe til felles

« For faren min var det nok verre at jeg meldte meg inn i Arbeiderpartiet enn at jeg i 1985 sto fram som homse over tre sider i Adresseavisa. »

med, så kan det bli en lang taus kveld.

– Vi får la tvilen komme deg til gode. Du er altså ikke strategisk sosialt, men du er en strateg?

– Det er jeg. Jeg liker å tenke langsiktig, sette mål. Jeg har begynt å tenke på hvor Plan skal være om 2 år, om 5 år og så videre.

– Å ja?

– Jepp. Vi er større enn i dag. Vi har flere kampanjer som vekker oppsikt. Vi erkjenner at bistand ikke løser alle problemer, det må næringsutvikling og investeringer til. Derfor samarbeider vi med næringslivet på andre måter. Vi skal utfordre maktbalansen mellom giver og mottager.

Dette er viktig: Vi skal hele tiden gi fra oss makt og innflytelse. Det er de vi jobber med som skal legge premisene for det vi driver med. Og – en kjepphest – vi skal slutte å bruke be-

grepet «felt». Vi snakker som om felt er et slags land utenfor Norge, og som om dette ikke handler om ulike byer, områder og land med sin egenart.

Ikke åpen på reise

I 2008 ble Øie kåret til Årets æreshomo under Skeive dager i Oslo, som takk for mangeårig innsats for homofiles rettigheter. Han var blant annet sentral i arbeidet med å få på plass partnerskapsloven og var fra 1987 til 1991 leder for Det norske forbundet av 1948.

Men mannen som for ikke så mange år siden stormet inn på en gudstjeneste i Oslo Domkirke med ropet i handa og ropte slagord om kjærlighet for alle, er i dag forsiktig med å snakke om at han har levd sammen med sin kjære Trond i over 20 år. Ikke i Norge, men når han er ute i verden

HVEM?

- Kjell Erik Øie
- Ny generalsekretær i Plan Norge
- Tidligere statssekretær, aktivist og politisk rådgiver

for Plan Norge. For eksempel i Uganda eller Tanzania.

– Det er litt kjelkete det der, altså. Og det er selvsagt noe jeg har tenkt mye på, det er jo veldig uvant for meg å ikke være helt åpen. Men når jeg er på jobb for Plan så er jeg ikke på jobb som homoaktivist. Mitt liv og mine behov skal ikke komme i veien for den jobben jeg skal gjøre.

– Men du kan mene noe om homofiles rettigheter som generalsekretær i Plan Norge?

– Selvsagt. Plan skal være tydelig på at vi støtter homofiles rettigheter og jeg kan selvfølgelig snakke om dette som sjef i Plan Norge.

Ullmann

Når Øie ikke er ute og reiser eller jobber lange dager på kontoret liker han seg godt hjemme på Røa i Oslo. Der

er det også nok å gjøre, sammen med samboeren har han en drøss med høner og kaniner. På fredager trener han, etterpå er det obligatorisk med whiskey og sjokolade.

Øie påstår at han er flink til å slappe av, men han er ikke mer bedagelig anlagt enn at han har skrevet en roman det siste året. Boka kommer i august.

– Så nå er Kjell Erik Øie også forfatter?

– Som forfatter heter jeg Kjell Erik Ullmann Øie. (Liv Ullmann er Øies tante, red.anm.). Når jeg først er en Ullmann og heter Ullmann føles det riktig å bruke hele navnet mitt. Og så skal jeg ikke benekte at navnet kan hjelpe meg til å få ekstra oppmerksomhet. Så jeg bruker Ullmann-navnet når boka kommer. Litt sleipt kanskje. He he. ■

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Hva i all verden?

Foto: Fredrik Hjerling

- 1** Hvem er dette?
- 2** Hvilken religion tilhører Rohingya-folket?
- 3** Hvilket år sluttet Hong Kong å være britisk koloni?
- 4** Ett land i Afrika har spansk som offisielt språk – hvilket?
- 5** I hvilket land er Joko Widodo president?
- 6** I hvilket land bor Dalai Lama?
- 7** I hvilket land i verden bor det flest jøder?

- 8** Hvor høyt er verdens høyeste fjell, Mount Everest?
- 9** Hvilket år var seks-dagerskrigen?
- 10** Hvilket land var Russland i krig med i 1905?
- 11** Olav Gjærevoll var Norges første .....minister?
- 12** Hva kalles jødernes hellige bygning?
- 13** Hvilket land har størst areal: India eller Brasil?
- 14** Hvilke to land i Sør-Amerika har ikke kystlinje?

- 15** I hvilken by skal de neste olympiske sommerlekene avholdes?
- 16** Hva måler man med en voltmeter?
- 17** Hvilket afrikansk land ble omtalt som Gullkysten da det var en britisk koloni?
- 18** Hvem var Andrej Gromyko?
- 19** Hvilken verdensdel er størst i folketall?
- 20** Hva heter valutaen i Brasil?

Foto: Wikipedia

Foto: Wikipedia

Ekspertnøtter

- 1** Hva heter hovedstaden i Kirgisistan?
- 2** Hvem er Adolfo Pérez Esquivel?
- 3** Hvilket land tilhører Mafiaøya som ligger i Det indiske hav?

Det er nesten ingen grenser for grenseløse organisasjoner som vil sende grenseløse mennesker i grenseløse yrker ut i verden.

Illustrasjon: Niels Poulsen

Elleve yrker uten grenser

Nå vil alle være grenseløse; advokater, arkivarer, klovner, badevakter og rørleggere. Her er elleve grenseløse yrker du kanskje ikke kjente til.

Av Anne Håskoll-Haugen

Du har hørt om Leger uten grensers helsearbeidere som redder liv i verdens verste katastrofeområder. Men de er ikke alene. Også andre yrkesgrupper mener de kan bidra i andre land.

Siste gren på treet uten grenser er norske sosialarbeidere. Målet er å sende flere av dem ut i verden, slik skal de også bli flinkere til å gjøre jobben sin her hjemme, forteller initiativtager Elisabeth Hellzén. Hun er selv sosionom og har erfaring fra bistandsarbeid.

– Sosialarbeidere egner seg til å

«Profesjonelle grenseløse badevakter driver opplæring i redningsteknikker, førstehjelp og svømmeopplæring.»

arbeide ute, de er flinke til å se hele mennesket, til å koordinere og de bretter opp ermene. Vi vil gi studenter mulighet til å reise ut og få praksiserfaring. Ferdig utdannede sosialarbeidere kan bidra til langsiktig innsats etter katastrofer.

Hellzén mener innsatsen vil bidra positivt i utviklingsland, og samtidig gi sosialarbeiderne verdifull kompetanse med seg hjem.

– Mange sosialarbeidere jobber med flyktninger og innvandrere her hjemme. Da er det nyttig selv å ha opplevd hvordan det er å måtte forholde seg til et fremmed land, et nytt språk og en annen kultur.

Norske Sosialarbeidere uten grenser har allerede 50 medlemmer. De første reiser ut høsten 2015.

Her er ti andre grenseløse yrker:

1. Advokater uten grenser

Organisasjonen Avocats Sans Frontières ble opprettet i Belgia i 1992. De grenseløse advokatene jobber med å

styrke rettslige institusjoner og prosesser, og gir fri rettshjelp.

2. Arkivarer uten grenser

Arkivarer uten grenser jobber for å ivareta skriftlige kilder i land hvor de er i fare for å forsvinne, eller er utsatt for store skader.

3. Badevakter uten grenser

På verdensbasis drukner en halv million mennesker hvert år, uten å telle de som drukner under naturkatastrofer. Rundt 97 prosent skjer i lav- og mellominntektsland. Lifeguards Without Borders engasjerer profesjonelle badevakter for å drive opplæring i redningsteknikker, førstehjelp og svømmeopplæring.

4. Blinde uten grenser

Ifølge WHO er 37 millioner mennesker i verden blinde, og 90 prosent bor i utviklingsland. Braille Without Borders jobber for at blinde skal få opplæring i blindeskriften «braille».

5. Design uten grenser

Norsk Forms internasjonale program «Design uten grenser» er et norsk bidrag til en grenseløs verden. Programmet utvikler produkter for utviklingsland. Målet er å skape gode og billige løsninger som kan produseres lokalt.

6. Ingeniører uten grenser

Organisasjonen arbeider med å sikre bærekraftig utvikling gjennom ingeniørfaglige løsninger og rekrutterer ingeniører til feltoppdrag. En stor norsk avdeling er blitt bygget opp.

7. Klovner uten grenser

Clowns Without Borders "tilbyr latter for å lette folks lidelser i katastrofeområder." Organisasjonen har kontorer i ni land, og rundt 100 klovneprosjekter i året.

8. Nerder uten grenser

Geeks Without Bounds er programmerere som utvikler software som kan komme til nytte i nød og kriser.

9. Reportere uten grenser

Reporters Without Borders jobber mot sensur, og gir støtte til journalister som utsettes for overgrep. Bare rundt halvparten av verdens land har pressefrihet.

10. Rørleggere uten grenser

Plumbers Without Borders har en internasjonal database med rørleggere som vil jobbe frivillig og bidra med ekspertise og opplæring i bistandsprosjekter. ■